

Vito Hazler

MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33

KONSERVATORSKA IZHODIŠČA ZA OBNOVO

Ljubljana 2008

*KULTURNA
DEDIŠČINA*

Vito Hazler

MLINARJEVA ZIDANICA

MALI VRH 33

**KONSERVATORSKA IZHODIŠČA ZA
OBNOVO**

**Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani**

**Zbirka kulturna dediščina
Zvezek 2**

Ljubljana, 2008

Elektronske izdaje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Vito Hazler: **MLINARJEVA ZIDANICA, MALI VRH 33, KONSERVATORSKA IZHODIŠČA ZA OBNOVO**

Izdajatelj in založnik: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Zbirka: Kulturna dediščina, Zvezek 2

Leto izida: 2008

Urednik zbirke: Vito Hazler

Uredniški odbor zbirke: Janez Bogataj, Jože Hudales, Božidar Jezernik, Rajko Muršič

Tehnično urejanje: Mihaela Hudelja

Naslov izdajatelja: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Zavetiška 5, p. p. 580, 1000 Ljubljana,

e-naslov: eika@ff.uni-lj.si

Odgovorna oseba: Valentin Bucik, dekan Filozofske fakultete

Jezikovni pregled: Vito Hazler

Angleški povzetek: Ana Hazler

Način dostopa: (URL): http://etnologija.etnoinfolab.org/sl/informacija.asp?id_meta_type=73&id_informacija=440

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

39:728.94:663.2(497.4Mali Vrh)

HAZLER, Vito

Mlinarjeva zidanica, Mali Vrh 33 [Elektronski vir] : konservatorska izhodišča za obnovo / Vito Hazler ; angleški povzetek Ana Hazler. - Besedilni podatki. - Ljubljana : Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, 2008. - (Zbirka Kulturna dediščina ; 2) (Elektronske izdaje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ; 2)

Način dostopa (URL):

http://etnologija.etnoinfolab.org/sl/informacija.asp?id_meta_type=73&id_informacija=440

ISBN 978-961-237-255-2

241275392

VSEBINA:

1. Uvod.....	3
2. Spomeniškovarstvena ocena Malega Vrh.....	5
3. Mlinarjeva zidanica v prostoru, času, socialnem izvoru, likovnih poudarkih, gradbenem ustroju, funkciji.....	8
3.1. Lega zidanice v prostoru.....	8
3.2. Nastanek in zasnova zidanice.....	11
3.3. Socialno poreklo zidanice.....	13
3.4. Likovni poudarki zidanice.....	14
3.5. Gradbeni razvoj in ustroj zidanice.....	14
3.6. Funkcija zidanice.....	17
4. Ohranjena vrednost dediščine.....	20
5. Gradbena ohranjenost dediščine.....	21
6. Evidenčni list enote kulturne dediščine: Mlinarjeva zidanica.....	24
7. Smernice za obnovo Mlinarjeve zidanice.....	27
8. Doktrina prenove in varstva.....	29
9. Evidenca ohranjenega inventarja in obnova.....	35
10. Funkcionalna zasnova prenovljene Mlinarjeve zidanice.....	35
11. Predlagani izvajalci.....	37
12. Abstract.....	38
LITERATURA.....	40
PRILOGE.....	45

1. Uvod

Hribovito območje občine Šmartno ob Paki z vasmi Gavce, Veliki Vrh, Mali Vrh in Podgora je že stoletja povezano z vinogradništvom. Zelo ugodne klimatske razmere in prisojne lege na izkrčenih zemljiščih ob vznožju Gore Oljke (733 m) in prisojnih pobočjih Bezgovca (573 m) in Bezgovice (627 m) so vsaj že v 15. stoletju omogočale razvoj tako dominikalnega kot kmečkega vinogradništva, zato sodi ta svet med najstarejša vinogradniška območja na Slovenskem. Vas Šmartno ob Paki se v povezavi s cerkvijo sv. Martina (*Sanetum Martinum*) namreč v virih prvič omenja 1262, v zvezi vinogradi (*weingarten*) pa 1480. Istega leta se kot *Maleforch* prvič omenja tudi Mali Vrh, medtem ko viri Gavce (*Gatsche*) omenjajo že leta 1444 in leto pozneje poročajo še o dveh hubah na sosednjem Velikem Vrhju (kot *Grossek*) ter nato še 1480 (kot *Haubenperg*), ko omenjajo posestnike *Perenhart* (Perhart), *Posnitz* (Poznič), ki so še danes znana hišna imena tamkajšnjih najstarejših domačij.

Vinogradništvo se je na gričevnatem območju nad spodnjo Paško dolino¹ trdno uveljavilo in se je ohranilo tudi po uničevalnih napadih trtne uši in peronospori konec 19. stoletja. Razkrojilo ga ni niti v tistem času vse bolj donosno hmeljarstvo, ki se je sicer dobro uveljavilo med dolinskimi kmeti, a vinogradništvo se je na prisojnih hribih nad Paško dolino obdržalo vse do danes. Vse bolj številni vinogradniki kmečkega in nekmečkega porekla so združeni v društvo, ki skrbi za razvoj dejavnosti in redno izobraževanje članstva. Na vinogradniških gričih danes ponovno uspevajo predvsem žlahtne vinske sorte in vse več je vinogradnikov, ki pridelujejo kakovostna sortna vina in zvrsti.

Ker kultura vinogradništva ni bila nikoli prekinjen, se je ohranila prepoznavna vinogradniška krajina in vrsta značilnih vinogradnih stavb – zidanic, ki jih domačini imenujejo *zidance*. To so največkrat vrhkletne delno zidane stavbe z delno vkopano kletjo in pogosto lesenim ali pa tudi delno zidanim pritličjem, kjer so predelovalni, shrambni in bivalni prostori. Več starih zidanic so lastniki ohranili in v njih še vedno predelujejo grozdje in

¹ Spodnja Paška dolina je geografska označba za ravninsko območje od Skornega in Gorenjega do izliva reke Pake v Savinjo. Od leta 1995 območje v celoti sodi pod upravo občine Šmartno ob Paki. Ime Paška dolina ni splošno v rabi, bolj razširjeno je ime *na Paki* (grem *na Pako*), ki ga uporabljajo zlasti bližnji prebivalci krajev Spodnje in Zgornje Savinjske doline. *Na Pako* je namreč krajše ime za Šmartno ob Paki in se je zlasti uveljavilo z zgraditvijo železniške proge Celje-Velenje leta 1891, ko je kraj postal pomembno prometno središče za transport lesa, hmelja, sezonske in dnevne delovne sile idr.

negujejo vino. Stare vinograde so sicer zasadili z novimi sortami grozdja, vendar so zidanice iz 17., 18. in 19. stoletja pustili bolj ali manj intaktne, saj je prvotna zelo napredna zasnova stavb povsem ustrezala poznejšim vinogradniškim in kletarskim standardom. Površine paških vinogradov so zaradi razgibanosti hribovja razmeroma majhne zato tukajšnji vinogradi le redko presežejo površino 0,5 ha.

V zidanicah so kmečki lastniki pogosto imeli nastanjene gostače oziroma *štantarje* ali pa so tam živeli neporočeni družinski člani, tete in strici. V nekatere zidanice je sčasoma povsem prevladala stanovanjska funkcija, ker so prvotni lastniki iz različnih razlogov vinogradništvo opustili in so zidnico z nekaj okoliške zemlje prodali nekdanjemu najemniku. Nekateri so opuščene vinograde zasadili s sadnim drevjem ali so jih preuredili v travnike ali pašnike. Drugi so prodali tudi zemljo in zlasti od 70. let 20. stoletja so na nekaterih najboljših legah zrasle počitniške in stanovanjske hiše, kar je močno zgostilo poselitev in razkrojilo enovitost vinogradniške krajine.

Na območju Velikega Vrhja, Gavic in Malega Vrhja je ohranjenih več opuščenih vinogradnih stavb, ki brez ustrezne namembnosti nezadržno propadajo. Lastniki jim iz različnih razlogov vzdržujejo samo še strehe in upajo, da se bodo potomci vendarle odločili za oživitev vinogradniške ali kake druge dejavnosti, ali da bodo stavbo z zemljiščem vred ugodno prodali. Vse paške zidanice so namreč opremljene s hišnimi številkami, kar je za kupce spodbuden izziv. A podoba samotnih in opuščenih zidanic je dokaj klavrna; nekatere so že tujek v svojem naravnem okolju saj jih vse bolj zaraščajo slabo negovani sadovnjaki in gozd.

V približno takšnih okoliščinah se je ohranila *Mlinarjeva zidanica*, ki jo je leta 2007 Občina Šmartno ob Paki odkupila od Jožice in Rudolfa Pirc. Stavba ni v dobrem gradbenem stanju, a je ena najstarejših in tudi arhitekturno najpomembnejših vinogradnih stavb, ki daleč presega lokalne okvire. Njena zasnova bistveno odstopa od prevladujočih krajevnih stavbnih shem kmečkih zidanic, zato je zagotovo nastala fevdalnih v okvirih. Eno izmed izročil namreč pravi, da so v zidnici pobirali dajatve v vinu.

Občina Šmartno ob Paki je Mlinarjevo zidnico odkupila z namenom, da ohrani njen splošni kulturni pomen in jo vključi v svojo protokolarno in promocijsko dejavnost. Načrtuje popolno prenovo zidanice in v neposredni okolici odkupljenih zemljišč. V tej smeri se načrtuje ponovna zasaditev

vinograda v obsegu kot nam ga sporoča franciscejski kataster iz leta 1825 in celovita prenova stavbe v podobi iz srede 19. stoletja. Vse dejavnosti bo vodil Javni zavod Mladinski center Šmartno ob Paki.

2. Spomeniškovarstvena ocena Malega Vrha

Že prvih sondažni pregledi kulturne dediščine na območju občine Šmartno ob Paki leta 2005 so potrdili, da dejansko stanje števila ohranjene dediščine na terenu ne ustreza skromnim uradnim seznamom dediščine, ki jih je ob ustanovitvi občina podedovala od nekdanje velike občine Velenje. Zato so na pobudo občinskega vodstva profesor in študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani med leti 2005 in 2006 opravili obsežno projektno nalogo s terenskimi raziskavami kulturne dediščine, obrti, turizma in identitet v občini. Najprej so jeseni leta 2005 na terenu evidentirali več sto potencialnih objektov za vpis v register kulturne dediščine.² In nato na podlagi analize evidentiranih enot oblikovali končno število, to je 258 evidentiranih enot kulturne dediščine. Raziskava je bila zelo temeljita in je zajela vse kraje v občini, zato je bil izračunani delež nepremične kulturne dediščine v razmerju do vsega drugega stavbnega fonda zelo visok in znaša kar 14.70 %. To število enot uvršča občino daleč nad republiško povprečje, ki po naših ocenah znaša le slabih 3 %.

Tudi podrobnejše analize kulturne dediščine so potrdile visok in različen odstotek ohranjenosti po posameznih krajih, kar je mogoče razbrati iz desnega dela **tabele 1**. V razmerju evidentirana dediščina in ves stavbni fond se je na vrh uvrstila Paška vas (29,46 %), ki je v svojem jedru ohranila veliko starejših, zelo zanimivih in dobro vzdrževanih stavb. Približno na sredini sta Šmartno ob Paki (16,94 %) in Rečica ob Paki (14,70 %), povsem na dnu pa je Mali Vrh (5,13 %). To ni nič nenavadnega, saj je od 70. let 20. stoletja dalje Mali Vrh dosegel najvišjo obseg naseljevanja predvsem nekmečkega prebivalstva, ki je gradilo predvsem stanovanjske in manj poslovne stavbe in več novih zidanic in počitniških hiš, ki so marsikje tako velike, da so se lastniki po upokojitvi v njih za stalno naselili.

Nekoliko drugačna je razporeditev na lestvici **tabele 1**, če upoštevamo zgolj število evidentiranih enot dediščine v posameznem kraju. Razporeditev kot jo prikazuje tabela ne raste linearno z večanjem števila hiš, temveč se število

2 Vito Hazler (mentor) in študentje OEIKA, 2006: *Evidenca kulturne dediščine v občini Šmartno ob Paki*. Raziskovalni projekt. Občina Šmartno ob Paki.

ohranjene dediščine od kraja do kraja razlikuje, kar lahko pojasnimo ponekod z relativno velikim številom stavb, z lego in tipom naselbine v hribovitem svetu, ohranjanjem tradicionalnih poselitvenih oblik zaradi navezanosti na kmečko gospodarstvo in drugod z pospešeno urbanizacijo atraktivnih zemljišč, ki so privablale graditelje od blizu in daleč. Po razporeditvi števila enot ima največ ohranjene dediščine Šmartno ob Paki (40 ali 15,50 %), na sredi sta Gavce (25 ali 9,68 %) in Gorenje (19 ali 7,36 %), ki jima sledi Mali Vrh (15 ali 5,81 %), povsem na dnu, na desetem mestu, pa je Slatina, kjer smo med raziskavo zbrali najmanj enot kulturne dediščine (11 ali 4,26 %).

Tabela 1³

Z. št.	Kraj	Št. KD	Odstotki	Št. hiš	Hiše x 2	Razmerje
1	Šmartno ob Paki	40	15,50%	118	236	16,94%
2	Veliki Vrh	38	14,72%	67	134	18,90%
3	Rečica ob Paki	35	13,56%	119	238	14,70%
4	Paška vas	33	12,79%	56	112	29,46%
5	Skorno	29	11,24%	71	142	20,42%
6	Gavce	25	9,68%	127	254	9,84%
7	Gorenje	19	7,36%	35	70	27,14%
8	Mali Vrh	15	5,81%	146	292	5,13%
9	Podgora	13	5,03%	69	138	9,42%
10	Slatina	11	4,26%	69	138	7,97%
	SKUPAJ	258		877	1754	

Povsem drugačna je razporeditev krajev na lestvici, če izpostavimo število kulturnih spomenikov do enot kulturne dediščine, kot so ta razmerja razvidna v **tabeli 2**. S tega zornega kota je v prednosti Mali Vrh, ki ima v odstotkih največ kulturnih spomenikov. Od 15 enot kulturne dediščine je v vasi kar 7 ali 46, 66 % enot z vrednostjo kulturnega spomenika. Malemu Vrhju sledi Šmartno ob Paki (18 ali 45,00 %), nekje na sredi sta Rečica ob Paki (9 ali 25, 71 %) in Podgora (3 ali 23,07 %), povsem na dnu pa je Skorno (2 ali 6,89 %), kjer je evidentiranih enot dediščine razmeroma veliko, a so manj pomembne in nekatere v dokaj derutnem stanju.

---

3 N. d. str. 6.

Tabela 2⁴

Z. št.	Kraj	Št. KD	Št. KS	Odstoki
21	Šmartno ob Paki	40	18	45,00%
92	Veliki Vrh	38	3	7,89%
53	Rečica ob Paki	35	9	25,71%
84	Paška vas	33	3	9,09%
105	Skorno	29	2	6,89%
76	Gavce	25	5	20,00%
37	Gorenje	19	6	31,57%
18	Mali Vrh	15	7	46,66%
69	Podgora	13	3	23,07%
410	Slatina	11	3	27,27%
	SKUPAJ	258	59	

Slika 1: Bednikova zidanica (1748) spodaj in Špančeva zidanica (1818) zgoraj sodita med najpomembnejše kulturne spomenike na paškem. Obe sta vrisani na franciscejskem katastru iz leta 1825.

4 N. d., str. 9.

Visok delež kulturnih spomenikov v Malem Vrhu je mogoče pojasniti predvsem v povezavi z vinogradništvom. Ta stoletna dejavnost je pustila sledove v značilni izrabi tal in gradnji gospodarsko-stanovanjskih stavb za predelavo grozdja, hranjenje vina in občasno ali stalno bivanje. Prav tu so se ohranile najstarejše zidanice, med katerimi so pomembne zlasti Mlinarjeva (domnevno že okrog 1540 ali 17. stoletje, povečava okrog 1840), Bednikova (1748) in Špančeva (1818), ki primerljive tudi v slovenskem okviru. Le redka so vinorodna območja pri nas, ki imajo starostno in arhitekturno primerljive vinske kleti z malovrškimi. Zato bo potrebno okrepiti spomeniškovarstvena in sonaravno-razvojna prizadevanja, da se vsaj v obsegu, kot ga je že v preteklosti dopuščala tukajšnja konfiguracija zemljišč, ohrani značilna vinogradniška krajina.

3. Mlinarjeva zidanica v prostoru, času, socialnem izvoru, likovnih poudarkih, gradbenem ustroju, funkciji

3.1. Lega zidanice v prostoru

Mlinarjeva zidanica je postavljena sredi pobočja nad levim bregom soteske Hudega Potoka, ki izvira v severnem zaledju Bezgovice. Mimo stavbe pelje stara cesta, ki je iz soteske speljana čez Zajšco in obvozi večino območja vasi. Zidanica stoji na ozkem pomolu ob cesti, s severne in severovzhodne strani se jo dotika gozd, s severozahodne na novo zarasla goščava, proti jugu in jugozahodu pa se po dokaj strmem pobočju razteza travniški sadovnjak z relativno slabim drevesnim sestavom. Prav na mestu tega sadovnjaka je bil prvotno na zemljišču št. 718 k.o. Šmartno ob Paki leta 1825 zasajen vinograd. Iz franciscejskega katastra je razvidno, da je bilo zemljišče nepravilne oblike in da so bile trte zasajene zelo svobodno, očitno tudi med sadnim drevjem. To je način kultiviranja vinogradov, ki je bil v preteklosti dokaj razširjen. Na tem območju so v vinogradu sadili predvsem vinogradne breskve, slive in jabolka, na Primorskem npr. pa predvsem oljke, ki so rabile tudi za oporo vinski trti. Primerjava mapnega izrisa franciscejskega katastra in današnjega stanja neposredne okolice Mlinarjeve zidanice daje naslednjo sliko:

Tabela 3

Št. parcele	Vrsta parcele 1825	Vrsta parcele 2007
145	parcela vinogradne kleti (Weinkeller)	klet še stoji, parcela pripojena parceli št. 718
143	parcela gospodarskega poslopja	objekt v velikost 18 m ² podrt, parcela pripojena parceli št. 725/2
718	vinograd (Weingarten)	ekstenzivni sadovnjak, pripojena parcela vinogradne kleti (po novem stanovanjske stavbe)
717/1	Travnik	travnik
717/2	Travnik	travnik
725	Travnik	pozneje se deli, danes je del te parcele izločen in preimenovan v parcelo št. 725/2, ki ji je pripojena parcela podrtega gospodarskega poslopja št. 143
719/1	travnik (s pozneje vrisano dovozno potjo)	dejansko mešani gozd, sicer uradno kategoriziran kot travnik
719/2	Pašnik	dejansko mešani gozd, sicer uradno kategoriziran kot pašnik ⁵
726/1	travnik oz. travniški sadovnjak	danes dejansko mešani gozd ⁶
726/2	travnik oz. travniški sadovnjak	danes dejansko mešani gozd ⁷

5 Kar je označeno rumeno, je od 2006 last Občina Šmartno ob Paki (gl: Prodajna pogodba št.: 413-08/2006 z dne 8.9.2006 in Aneks št. 1 k Prodajni pogodbi št.: 413-08/2006 z dne 16.4.2007). Pod zemljiško knjižni vložek št. 350, k. o Šmartno ob Paki so po prodaji zidanice in zemljišč, septembra 2006, v last Občine Šmartno ob Paki na novo vknjižena naslednja zemljišča: 717/2, travnik (565 m²), 718, sadovnjak (1300 m²), pašnik, stanovanjska stavba, 719/1, travnik (1108 m²), 719/2, pašnik 396 m²), 725/1 pašnik (108 m²), 725/2, porušen objekt (18 m²).

6 Ostal v lasti Pirc Jožice in Rudolfa, h.i. Mlinar.

7 Domnevno je bil v spodnjem delu te parcele do 60. let 20.stol. kamnolom vijoličasto-rjavega kamna iz katerega je pozidana Mlinarjeva zidanica; iz kamna so v Letušu pridobivali barvo (vir: Železnik Rado, TZ V. H – 1)

Slika 2: Lokacija Mlinarjeve zidanice je označena z rdečo črto. Desno od nje je danes povsem podrtο gospodarsko poslopje

Primerjava mapnega izrisa franciscejskega katastra in današnjega stanja in pokaže, da se izraba zemljišč in poselitve v tem delu Malega Vrha ni bistveno spreminjala. Tudi takrat se je s severa zidanici povsem približal gozd, ki je sicer ovrednoten kot pašnik in travnik, vendar današnji drevesni sestoj dokazuje, da je to zemljišče že desetletja dejansko gozd. Zelo zgodaj pa so se izgubile sledi vinograda na parcelah 718 in 717/2, saj se vinogradov na teh mestih ne spominjajo niti najstarejši prebivalci. Mnogo bolj živ je spomin na vinograd severno od zidanice, na parceli 697, ki se je pozneje delila na pol, in so Mlinarji tam pridelovali grozdje vse do srede 60. let 20. stoletja.

Povsem se je izgubila sled tudi za razmeroma majhnim gospodarskim poslopjem (18 m²), ki je stal nad dostopno potjo, le lučaj pod zidanico. Mlinarjevi vedo le za lokacijo in manjši kup kamenja, ne vedo pa kakšno funkcijo je imelo poslopje.

3.2. Nastanek in zasnova zidanice

Čas nastanka Mlinarjeve zidanice še ni povsem raziskan, saj je neposrednih pisnih virov razmeroma malo. Še najbolj zanesljiv vir je zidanica sama, saj se je na pročeljih in v notranjosti ohranilo nekaj sestavin, ki omogočajo datiranje stavbe v poznorenesančno obdobje, v 17. stoletje ali v baročni čas zgodnjega 18. stoletja. Ohranjene sestavine stavbe, ki omogočajo zelo ohlapno datiranje, so predvsem starejši jugovzhodni del zidanice z zaglajenim ometom, vogalnim šivani robovi in vodoravnim pasom, pokončne osvetljevalne in prezračevalne line iz enega kosa kamna, pravilen banjasti obok kleti v notranjosti in še nekatere podrobnosti. Posebej je zanimiv širok dekorativni pas, ki je vsaj dve zunanji steni obdajal približno 70 cm pod napuščem,

Zelo zanimiv fragment, najden⁸ med kupom kamnja delno podrtega banjastega oboka v stari kleti in med podrto pečjo v sobi, so neglazirane pečnice, ki so jih udeleženci raziskovalnega tabora leta 2001 ocenili za renesančne in jih datirali v čas »od sredine 15. do sredine 16. stoletja«.⁹ Datacija je dokaj verjetna, vendar se zastavlja vprašanje, kdaj in zakaj so se pečnice pojavile v tej vinski kleti in kakšna je bila njihova funkcija. Možno je sicer, da so bile vgrajene v krušno peč sobe v pritličju, vendar so jih tja domnevno vgradili šele v 40. letih 9. stoletja, ko so zidanico razširili in v kletnem delu, ob stari obokani kleti, pozidali dve kleti s predprostorom, v pritličju pa uredili delno zidani prešni prostor in pozidali sobo s krušno pečjo. Pečnice so v zidanico lahko zašle tudi kot gradbeni material, ali kot spominek nekomu na nekdanji razkošen renesančni grad Pakenštajn, ki mu je lastnik Oskar baron pl. Warsberg leta 1872 snel streho in ga prepustil propadu.¹⁰

Posebnost kletnih prostorov so tudi sekundarno vgrajene lesene vezi¹¹ in iz ostenja izstopajoči podaljški nosilnih tramov stropov v kletni veži in dveh mlajših kletih. Zadnje analize lesenih podaljškov nosilnih tramov so ovrgle prepričanje, da so to ostanki nekdanjega ganka, kot je navedeno v članku¹² in

8 Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega. V: Matjaž Šalej, Emil Šterbenk (ur.), *Šmartno ob Paki. Zbornik raziskovalnega tabora ERICa v letih 2001 in 2002*. Velenje 2003, ERICo Velenje, Inštitut za ekološke raziskave, 123.

9 Prav tam.

10 Ivan Stopar, *Gradovi, graščine in dvorci na slovenskem Štajerskem*. Ljubljana 1982, Univerza E. Edvarda Kardelja Ljubljana, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 321.

11 V tehničnem in oblikovnem pomenu so popolna rariteta v tem prostoru. Tudi drugod (še) ne poznamo primerljivih vezi.

12 .N.d., str. 122

elaboratu¹³ o Mlinarjevi zidanici, temveč so zgolj podaljški tramov z zarezanimi zagozdami na spodnji strani, vpetimi v vzdolžne tramove. Nenavadni štrclji so imeli zgolj to vlogo, da so križno povezali razrahljano zidano ostenje starega in tudi novega kletnega dela zidanice.¹⁴

Čas vgraditve povezovalnih tramov nad zidanim ostenjem in lesenih povezovalnih vezi vgrajenih v kletne verjetno sovpada z razširitvijo kleti v 40. letih 19. stoletja. Takrat so domnevno dokaj razmajano grajsko klet morali nekako povezati in utrditi. Primerno statično rešitev je takratni, verjetno že ne več gosposki lastnik, videl v namestitvi lesenih vezi, ki so jih v staro klet vgradili s prebijanjem sten, v mlajši prizidek pa kar med gradnjo, saj v tem delu stavbe ni sledov o sekundarnem nameščanju lesenih verzi.

Vsekakor je bila zidanica leta 1825 precej drugačnih oblik, kot jo poznamo danes. V grafični mapi franciscejskega katastra je vrisana kot pravokotna stavba podolžnega tlorisa in je dosegala vsaj tolikšno dolžino kot danes. Risbam franciscejskega katastra namreč kaže verjeti, saj bi državni geometri razširjeni tloris zanesljivo vrisali vsaj tako natančno kot so ga pri 500 m oddaljeni Bednikovi zidanici (Hazler 2006, gl. evidenčne liste), ki je v celoti nastala leta 1748 in ima sorodno členjeno tlorisno shemo kot Mlinarjeva zidanica. Zato menimo, da je prvotna stavba obsegala obokano klet in v podaljšku leseno lopo, celoto pa je prekrivala podolgovata dvokapna streha, verjetno prekrita bobrovcem.

Danes je Mlinarjeva zidanica prekrita z bobrovcem in opečnim zareznikom. Po navedbah domačinov bi naj bil bobrovec splošno razširjena kritina vseh vinskih stavb vinorodnega območja nad spodnjo Paško dolino. Nihče se namreč ne spominja s slamo ali škodlami prekritih streh, čeprav so bile slamnate strehe po tem območju in v dolini pogoste še sredi 20. stoletja: prekrivale so izključno le kozolce, gospodarska poslopja in stanovanjske hiše. To izročilo potrjujejo tudi podatki raziskave stavbne dediščine v občini Šmartno ob Paki (Hazler 2006, gl. tabele in evidenčne liste), ki za krtino vinogradnih stavb navajajo le bobrovec in opečni zareznik. Izjema je le Kovkova zidanica v Gavcah, ki je prekrita s škodlami, vendar je tudi to sekundarna kritina, ki si jo je pred leti zaželel lastnik. Prvotno je tudi ta zidanica bila prekrita z borovcem.

13 *Mlinarjeva zidanica*. Vegrad projektivni biro d.o.o. Št. projekta 077/06, št. izvoda A1234. Velenje, december 2006.

14 Izjava Jožeta Vrečka, ing. gradbeništva, ob terenskem ogledu 6.7.2007. Ogleda so se udeležili še Zdravko Gutman, arhitekt, Jaka Dvornik, predstavnik Občine Šmartno ob Paki in izr.prof. dr. Vito Hazler.

3.3. Socialno poreklo zidanice

Sprejemamo domneve, da je sprva stara klet formalno pravno sodila pod šoštanjsko gosposčino.¹⁵ Te domneve bodo potrdile ali ovrgle šele nadaljnje raziskave, vsekakor pa lahko že na podlagi še vedno živega pripovednega izročila sklepamo, da je stavba imela pomembno vlogo v življenju družbeno privilegiranih fevdalcev. Zelo verjetno so jo uporabljali za pobiranje vinskih dajatev in morda tudi kot priložnostni zapor. Šele po zemljiški odvezi je prešla v zasebno kmečko last. Leta 1880 je bila kot vinska klet skupaj z okoliškim zemljišči prvič vpisana v državno zemljiško knjigo¹⁶ na ime Florian Schelesnik, to je posestnika Mlinarjeve kmetije z mlinom in žago iz Račice ob Paki. Pozneje so lastništvo prepisali na Florjanovega sina Franca in snaho Frančiško (roj. Fužir) Železnik, ki sta po 2. svetovni vojni posest prepisala na sina Franca. Ta je še do srede 60. let 20. stoletja v zidanici še stiskal grozdje in v kletih gojeval vino. Od tega časa dalje je zidanica bolj ali manj samevala in propadala. Leta 1986 jo je skupaj s posestvom, z že opuščenim mlinom in povsem razdrto žago podedovala Francova hči Jožefa, ki si je posest razdelila na pol z možem Rudolfom Pircem.

Sedanja lastnika Mlinarjeve domačije v Rečici ob Paki št 33, Jožica in Rudolf Pirc, sta leta 2006 zidanico skupaj z okoliškimi zemljišči prodala Občini Šmartno ob Paki. Občina bo zidanico obnovila in jo namenila za promocijo vinogradniškega in kletarskega izročila ter za protokolarne namene. Kulturna dediščina je namreč tako kot drugod na Slovenskem tudi v spodnji Paški dolini in njenem obrobju zelo ogrožena. Za našo rabo so aktualne tudi misli Al Gora, ki je v zvezi z odnosom do Zemlje zapisal: *»Ne obljublajmo, temveč ukrepajmo. Izberimo priložnost, za katero nam bodo naši otroci hvaležni«*.

¹⁵ Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega. Str.: 125

¹⁶ Vpis v Zemljiško knjigo pod zemljiško knjižnim vložkom št. 137 (Vir: Okrajno sodišče v Velenju – Zemljiška knjiga)

3.4. Likovni poudarki zidanice

Zidanica ima več likovno zelo zanimivih in izvirnih stavbnih členov, ki jih druge, po namembnosti sorodne stavbe z vinorodnega območja Pake, praviloma nimajo. Likovno izstopa zlasti starejši del stavbe, ki jo na zunanjsčini krasijo iz enega kosa kamna klesana lina, šivani vogalni robovi in vodoravni pas v sgraffito tehniki, zaglajeni omet in banjasto obokana klet.

Likovno je zanimiv tudi domnevno mlajši del zidanice, ki je še vedno opremljen z nekaj kovanimi in lesenimi ključavnicami, kovanimi panti, lesenimi stropi v sobi in v kletih, vratnimi krili vhodov v kleti in sobo idr. Dobro mizarsko delo je lesen strop v sobi, izdelan iz dvojno položenih desk in podprt s prečnim tramom, ki ima na spodnji strani v les s šestilom vrisano šesterokrako rozeto.

. Pozornost vzbujajo tudi lesene vezi, ki so v tehničnem pogledu popolna rariteta obravnavanega območja. Vezi so sekundarno vgrajene zaradi povezave kletnih sten. Čeprav na nekaterih mestih grobo predirajo ostenje in v obokani kleti vez prečka prostor vezi niso moteče, zato bodo prezentirane v obstoječem stanju. Svojski likovni poudarek zidanice so tudi podaljški prečnih tramov, ki nosijo strop kleti oziroma tla pritličja. Na zunanjsčini so vidni kot štrclji dolžine okrog 40 cm, izropajo iz fasad in členijo zunanjsčino zidanice. Tudi te vezi so v tem okolju konstrukcijska novost.

3.5. Gradbeni razvoj in ustroj zidanice

Dosedanje raziskave potrjujejo domneve, da je zidanica sprva obsegala le dve prostorski enoti in sicer zidano obokano klet in odprto leseno vhodno lopo. Te domneve temeljijo na dveh pomembnih sestavinah stare kleti. Prvi so enoviti vogalni zaključki ob stiku z mlajšim prizidkom, drugi so fragmenti zaglajenega ometa z navpično gravuro v malti, ki so ohranjeni ob stiku male s staro obokano kletjo. Ker na ometu ni sledov zunanjih meteoritnih vplivov, sklepamo, da se je nad njim streha podaljševala nad odprto lopo. Bistveno bolj izprani in poškodovani so ometi zunanjih treh pročelij stare kleti. Omet na

severozahodni steni ob gozdu je skoraj že povsem odpadel, medtem ko je na bolj osončenih jugovzhodni in jugozahodni steni še dokaj dobro ohranjen.

Zidana klet z odprto lopo je zelo verjetna podoba prvotne stavbe. Njen vris v franciscejski kataster kaže na približno tako dolgo stavbo kot je sedanja, vendar risba izkazuje podolgovat pravokotnik. Za določitev ocene velikosti kleti z lopo smo si pomagali z velikostjo bližnjega gospodarskega poslopja na stavbnem zemljišču 143, ki je bil na mapi vrisan približno **štirikrat manjši** kot naša klet. Vemo, da so mu že pred podrtjem geometri izmerili velikost 18 m², zato nam lahko služi kot izhodišče za določitev velikosti kleti. Če torej pomnožimo 18 m² s 4 dobimo 72 m², kar pa je zelo verjetna velikost vsega prvotnega tlorisa stavbe. Potemtakem stavba ni mogla obsegati samo današnje stare kleti brez lope, saj bi v tem njene primeru bila stavba imela le 37,95 m². Močno dvomimo, da geometri franciscejskega katastra ne bi bili natančni pri tako pomembnih objektih.

Povsem natančnih podatkov, kdaj je zidanica dobila današnjo podobo še vedno nimamo. Toda če upoštevamo podolgovatost tlorisa stare kleti, ki ga izkazuje franciscejski kataster, in če verjamemo pripovednemu izročilu Rečičanov in Páčanov, ki pravi, da je bil v stavbi zapor z mučilnico, potem je možno razširitev stavbe umestiti v 30. leta 19. stoletja, ko je še deloval fevdalni družbeni red. Temu časovnemu okviru se prilega tudi likovno oblikovanje stavbnih členov mlajšega prizidka, ki so še vedno dovolj pričevalni. To so poznobaročna okna v sobi, lesen strop z rozeto na prečnem tramu, kovaško izdelano vratno okovje in ključavnice, oblika prvega vhoda v kletne prostore s kasetiranim vratnim krilom in značilen način zidave prizidka z vsaj tremi vrstami kamna.

Torej so po tej hipotetični razvojni poti zadnja leta fevdalizma v velikem kletnem prostoru razširjene zidanice še lahko zapirali ljudi, kot to navaja pripovedno izročilo. Verjetno so takrat v sobi že imeli krušno peč, ki se je kurila od zunaj, s prešnega prostora, kjer je potekala predelava grozdja. Tej domnevi se prilega tudi lesna preša, ki jo po konstrukciji in detajlih lahko upravičeno umestimo v 30. leta 19. stoletja.

Nobeno pripovedno izročilo nedvoumno ne omenja stanovanjske funkcije Mlinarjeve zidanice, toda sledovi kurjenja v peči so v stenah kjer je stala peč očitni. Torej so si tam v času prevzema vinskih dajatev kurili fevdalčevi služabniki, v letih pozneje pa so se v času obrezovanja trte in

predelave grozdja greli novi kmečki gospodarji stavbe.

Gradnja prizidka je upravljavce kleti prisilila, da so prvotni vhod v klet v osi stene prestavili za približno 70 cm v levo. S tem so povsem zaprli neposredni dostop v obokano klet od zunaj in v predprostoru pridobili dovolj delovnih površin za razna kletarska dela, shranjevanje orodja in posode.

Gradbeno stanje zidanice je bilo v času gradnje prizidka relativno slabo, saj eno izmed izročil pravi, da so podložniki »iz jeze na desetino razbili in požgali to zgradbo«.¹⁷ Da so stavbo »razbili« je možno, da pa so jo tudi požgali, pa dosedanje raziskave te teze še niso potrdile, saj ostenje ni zadimljeno nikjer drugje kot pri kurišču v pritličju.¹⁸ Vsekakor je verodostojnost te pripoved vprašljiva, saj razširitev stavbe v današnji podobi uvrščamo še v čas pred zemljiško odvezo in ne pozneje, ko bi se naj srd podložnikov najbolj razvnel.

Domnevamo, da današnja oblika strehe in prvotna. Zdi se, da je po razširitvi stavbe streha vsaj še dvakrat menjala obliko, kar je mogoče razbrati iz ohranjenih ležišč špirovcev na vzdolžnih kapnih legah. Ob preureditvi stare kleti v značilni »paški tip« zidanice so ji morali vgraditi novo ostrešje, kdaj pa je prišlo do druge predelave pa nimamo podatkov. Domnevamo, da so streho že prvič prekrili z bobrovcem. Bobrovec je namreč stara kritina, splošno razširjena na tem območju, ki se ji je šele pred 2. svetovno vojno pridružil industrijsko izdelano opečni zareznik. Danes ob kritini prekrivata streho Mlinarjevi zidanici in predvidoma jo bosta tudi v bodoče.

V letih pred 2. svetovno vojno je stavba doživela tudi nekaj neustreznih preureditev, ki so močno razrahljali trdnost stavbe. Vzrok je v odločitvi takratnega lastnika Mlinarjeve posesti, Franca Železnika, ki je Kolškovich (hišno Marknetovich) iz Rečice ob Paki, kamor se je poročila njegova hči Frančiška, dovolil uporabo stare obokane kleti. V želji, da bi ne prihajalo do motenja uporabe, so Marknetovi prebili severovzhodno steno in vgradili povsem ločeni vhod v staro klet, notranjega pa so zazidali. S tem je zidanica dobila še tretji vhod v kletne prostore. Poseg je bil povsem neustrezen, saj so z odpiranjem stene razrahljali trdnost banjastega oboka, ki se je pred leti ob vhodu udril, deloma tudi zaradi zamakanja strehe.

17 Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega. Str.: 125

18 Tudi pri večini drugih tamkajšnjih zidanic je ohranjen ta princip, saj so kurili vedno na odprtem ognjišču iz preše. Zaprta ognjišča so se uveljavila pozneje in le tam, kjer je nekdanja zidanica v celoti prevzela stalno stanovanjsko funkcijo.

Po opustitvi vinogradniške dejavnosti sredi 60. let 20. stoletja, so Mlinarjevi svojo zidanico zelo gosposkega videza povsem zapustili. Padavine so zaradi vse bolj luknjaste strehe rahljale zidovje in vlaga je povsem razjedla lesen tla v prešinem prostoru. Tudi ta se je pred leti udril, tako da je le vprašanje časa, kdaj bo lesena preša skupaj z ostankom poda zgrmela v klet.

Podrl se je tudi del prizidane JZ stene, tako da v ostenju zeva velika luknja. Razbita in polomljena so okna v sobi, vrata so sicer ohranjena, a so v zelo slabem stanju. Močno so poškodovani tudi vsi trije zunanji vhodi v kletne prostore.

Obod starega dela stavbe je v celoti pozidan iz vijoličasto-rjavega kamna, ki so ga domnevno lomili v bližnjem kamnolomu. Tudi mlajši prizidani del je večinoma pozidan iz istega kamna, le v steni s kletnimi vhodi so temu kamnu dodajali še apnenec in peščenjak. Iz sivkastega v plošče lomljivega kamna (peščenjak?) je pozidan obok stare, ki je z notranje kletne strani ometan, medtem ko na podstrešju kamnita struktura zidave lepo vidna.

Vezivo vseh zidav in ometov je bilo gašeno apno, ki so ga domačini od nekdaj pridobivali v več apnenicah v Podgori (danes je tam kamnolom in betonarna podjetja Gradis) in pod hribom za železniško postajo v Šmartnem ob Paki.

Zelo kakovostno je ometana zunanjščina zlasti starejšega dela stavbe, ki ima relativno dobro ohranjeno fasadno členitev izvedeno v obliki šivanih robov in vodoravnih pasov pod napuščem. Členitev je izvedena v *sgraffito* tehniki, v zelo kakovostni risbi v še svežo malto, kar je edini takšne ohranjeni primer na tem območju.

Ometan je tudi domnevno mlajši del zidanice, vendar je ta omet bistveni slabše kakovosti, saj je zgornja plast že skoraj povsem odpadla. Le pod napuščem in na nekaterih mestih ostenja so še ohranjeni sledovi prvotnega relativno tankega ometa.

V celoti je ometana soba v pritličju, ki jo prekriva lesen strop iz dvojno položenih desk. Stene so pobeljene, le na mestu, kjer je bila nekoč peč ometa ni.

Povsem nepojasnen je še nastanek iz opeke pozidanega zidu »na pol

šolna«,¹⁹ ki deli sobo s prešnim prostorom in je ometan le z notranje sobne strani. Vse kaže, da je bil zid v celoti pozidan po podrtju zidane peči, saj v opečnem zidu ni sledov kuriščne odprtine, niti ni zid zadimljen. Dokaz, da je zidana peč nekoč v tem kotu sobe vendarle stala, je del neometane stare stene v kotu, kjer je možno razbrati velikost nekdanje peči. Prav tako pa v tem kotu ni ometan del nove opečne stene, kar navaja k misli, da so (novi?) lastniki nameravali ponovno pozidati peč. Očitne so razlike tudi v ometih: novi omet na opečnem zidu se bistveno razlikuje od ometa ostalih sobnih sten, ki imajo omete izvedene v zaribani tehniki in so pobeljene.

3.6. Funkcija zidanice

O nekdanjih funkcijah zidanice je zgovorno predvsem ustno izročilo, saj drugih bolj zanesljivih pisnih ali grafičnih virov (še) ni na voljo. Zato nam je v pomoč izročilo, ki o funkciji zidanice ohranja nekaj zelo zanimivih navedb.

En vir izročila pravi, da bi stavba naj »bila grajska vinska klet, kjer naj bi se zbirala in skladiščila desetina – sem naj bi vozili vino podložniki gradu Pakenštajn v Šmartnem ob Paki, vendar je – po mnenju zgodovinarja T. Ravnikarja – bržkone šlo za desetinsko zidanico šoštanjske gosposčine«²⁰...»Po zemljiški odvezi naj bi ljudje iz jeze na desetino razbili in požgali to zgradbo. Posestvo in stavbo naj bi dobili Železniki, po domače Mlinarji in Rečice. Polovico so v uporabo prepustili Kolškemu, vlg. Marknet, polovico pa obdržali za klet.«²¹

Drugi vir, Rado Železnik,²² vnuk prvič leta 1880 vpisanega lastnika v zemljiško knjigo, Floriana Schelesnika, posestnika iz Rečice ob Paki, pa pravi, da mu je oče Franc Železnik pripovedoval, da so v zidanici imeli zemljiški gospodje natezalnico za mučenje in zapore za nepridiprave. Natezalnica je bila vrsto let shranjena v sobi v zidanici, nato pa jo je okrog leta 1960 Radov krstni boter Koroša odpeljal v Maribor.²³ Kje je sedaj mučilnica, Rado ne ve.

19 To pomeni, da so zidaki (v tem primeru star format 30x15x7) v zid vgrajeni le po dolgem in je zato zid širok le toliko kot opeka, torej nekaj nad 15 cm.

20 Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega. Str.: 125.

21 N. d., prav tam. Vir (»ljudski spomin«) v članku ni naveden. V opombi št. 2 je navedeno zgolj naslednje pojasnilo: »Avtoričin del članka je predvsem dokumentiran ljudski spomin« (gl. n.d., str. 109)

22 Terenski zapiski V. Hazler, Mali Vrh 33, št. 1, dne. 30. 7.2007.

23 Terenski zapiski V. Hazler, Mali Vrh 33, št. 1, dne. 30. 7.2007.

Kljub dokaj različnim zgodbam je vendarle mogoče povzeti bistvo obeh navedb. V vsakem primeru gre za vinsko stavbo, sprva v lasti privilegiranih fevdalcev, pozneje kmetov. Funkciji, ki jih navajajo pripovedovalci, se ne izključujeta, saj je možno, da so fevdalčevi služabniki v kleti od podložnih kmetov dejansko pobirali gorščino,²⁴ tiste pa, ki so se izmikali dajatvam, ali se kakorkoli pregrešili zoper takratni pravni red, so fizično kaznovali in jih zaprli v veliko kvadratasto klet pod gornjo sobo.

S prehodom zidanice v kmečko last se je namembnost omejila zgolj na predelavo grozdja in sadja ter kletarjenje v vseh treh kletih. V banjasto obokani kleti so kletarili Mlinarjevi sorodniki Marknetovi (Kolškovi), medtem ko so Mlinarjevi v mali kleti negovali *ta boljše* belo vino z imenom *amerikanc*,²⁵ v veliki kleti (domnevno prej zapor) pa so v ločenih sodih hranili šmarnico, izabelo in občasno tudi *toukec* (jabolčnik ali hruškovec). V sobi v pritličju so imeli »*mašini za mučkat grozdje in sadje*« (ročna mlina za mletje grozdja in sadja), v *preši* (prešnem prostoru) pa *leseno prešo*, t.j. stiskalnico za zmleto grozdje in sadje.

Čeprav ustno izročilo ne navaja podatkov,²⁶ da bi v zidanici kdorkoli stanoval, so v sobi in v prešnem prostoru ohranjeni sledovi dima in ležišče krušne peči. Lahko le domnevamo, da so bile v peč vgrajene tiste renesančne neglazirane pečnice, ki so jih leta 2001 odkrili udeleženci raziskovalnega tabora ERICa. Čeprav so bili odkriti le fragmenti, je bilo mogoče rekonstruirati podobo pečnic z zobčastim ornamentom ter štiri in dvolistnim stiliziranim cvetjem.²⁷ Šele nadaljnje analize bodo potrdila ali ovrgle tezo, da so bile najdene pečnice dejansko vgrajene v peč v sobi.

4. Ohranjena vrednost dediščine

Mlinarjeva zidanica sodi med najpomembnejše kulturne spomenike v občini Šmartno ob Paki. Primerjalne analize in raziskave kulture stavbarstva in vinogradništva so stavbo uvrstile med najstarejše in v gradbeno-razvojnem

24 Andrej Dular, Vinogradništvo na Slovenskem v 19. stoletju. V: Slovenski etnograf let. 33-34, 1988-1990., Ljubljana 1991, 61-63.

25 Katere sorte vino je bil *amerikanc* se informator Rado Železnik ne spominja. Na zgornjem vinogradu so ga pridelali za okrog 1000 l, zraven pa še 1000 l šmarnice in izabele. Vse tri sorte so popil čez zimo, tako da je za poletna dela vedno zmanjkalo vina in *toukeca*.

26 Terenski zapiski V. Hazler, Mali Vrh 33, št. 1, dne. 30. 7.2007.

27 Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega, str. 123.

pomenu med najpomembnejše vinogradne stavbe na Slovenskem. Takšnih stavb pri na Slovenskem preprosto ni, zato je odločitev o obnovi in zaščiti Mlinarjeve zidanice povsem upravičena.

Primerjalna analiza **ohranjene vrednosti dediščine** leta 2005²⁸ je zidanici **prisodila 95 % ohranjenost**, kar jo uvršča med visoko ovrednotene **kulturne spomenike**. Glede na njen vsestranski pomen je tudi uvrstitev med spomenike državnega pomena vsekakor upravičena. V Tabeli 4 je predstavljen postopek vrednotenja ohranjene vrednosti dediščine, ki pa je sicer subjektiven (avtorski), vendar so bila za prepoznavanje in vrednotenje uporabljena izdelana merila, ki so stalnica spomeniškovarstven teorije in prakse.

Tabela 4: Metoda določanja ohranjene vrednosti dediščine 1.²⁹

5. Metoda določanja ohranjene vrednosti dediščine in gradbene ohranjenosti   Ohranjena vrednost dediščine   Sestavni del analitičnega dela raziskovanja nepremične kulturne dediščine je njeno ocenjevanje oz. vrednotenje. V ta namen uporabljamo ustrezna merila.   Ocenjevanje zahteva dobro poznavanje gradiva (stavbne dediščine) ter tudi razumevanje pomena in vsebine predstavljenih meril, ki so orodje za prepoznavanje dediščine.

Tabela 5: Metoda določanja ohranjene vrednosti dediščine 2.

²⁸ Glej evidenčni »list C«.

²⁹

Na teh osnovah dediščino ovrednotimo po pomenu v odstotkih in jo razvrstimo v naslednje vrednostne enote:

5.1. Ohranjena vrednost dediščine

Vrednost kulturnega spomenika	od 100 % do 81 %
Vrednost kulturne dediščine	od 80 % do 61 %
Vrednost KD – pomen posamičnih delov	od 60 % do 41 %
Vrednost KD – pomen posamičnih detajlov	od 40 % do 21 %
Nima več vrednosti dediščine	od 20 % do 0 %

Vsako ocenjevanje je bolj ali manj subjektivno delo ter rezultat in odsev avtorjeve strokovne usposobljenosti. Tudi timsko delo ne bi bistveno objektiviziralo vrednostnega ocenjevanja.

5. Gradbena ohranjenost dediščine

Bistveno manj ugodna je gradbena ohranjenost Mlinarjeve zidanice. Stavba je bila vrsto let prepuščena propadanju, saj je po opustitvi vinogradniške oziroma kletarske dejavnosti sredi 60. let 20. stoletja ostala bolj ali manj prazna.

Slabo oceno ji je presodil tudi na skupni terenski ogled (6.7.2007) vabljeni statik Jože Vrečko, ing. gr., ki je med drugim v **strokovnem mnenju** zapisal:

»Pri ogledu objekta je ugotovljeno, da je zgradba v zelo slabem stanju. Streha je dotrajana, obok je delno porušen, stene so razpokane in tudi delno porušene.«³⁰

Tudi primerjalna analiza **gradbene ohranjenosti dediščine** je zidanci **prisodila le 73 % ohranjenost**, kar jo uvršča med slabo ohranjene objekte dediščine v občini Šmartno ob Paki. Stanje se je med leti 2005 in 2007 še

30 Dopis PPS PRIZMA, podjetja za poslovne storitve d.o.o. iz Pariželj pri Braslovčah s podpisom Jožeta Vrečka.

poslabšalo, zato so potrebna takojšnja zaščitna dela, ki bodo preprečila podrtje stavbe.

Spodaj priloženi tabeli pojasnujeta metodo ocenjevanja gradbene ohranjenosti, ki so stalnica spomeniškovarstvene teorije in prakse.

Tabela 6: Gradbena ohranjenost dediščine 1.

Gradbena ohranjenost (vrednost) dediščine
Nepremično kulturno dediščino je treba oceniti tudi glede na njeno gradbeno ohranjenost. To je bolj ali manj "klasično" spomeniškovarstveno delo, ki ima predvsem operativni pomen in tudi odloča o strategiji nadaljnjega načrtovanja varstvenih posegov.

Tabela 7: Gradbena ohranjenost dediščine 2.³¹

Iz teh zornih kotov je dediščino možno oceniti po ohranjenosti in jo razvrstiti v naslednje vrednostne enote:

5.2. Gradbena ohranjenost dediščine

Zelo dobra ohranjenost	od 100 % do 81 %
Dobra ohranjenost	od 80 % do 61 %
Zadovoljiva ohranjenost	od 60 % do 41 %
Slaba ohranjenost	od 40 % do 21 %
Zelo slaba ohranjenost	od 20 % do 0 %

Tudi to vrednotenje zahteva veliko strokovnega znanja.
Zmožni so ga predvsem izkušeni konservatorji – raziskovalci.

V evidenčnem listu C so predstavljene glavne značilnosti Mlinarjeve zidanice kot so bile evidentirane ob raziskavi kulturne dediščine v občini Šmartno ob Paki.

31 Vse štiri zgornje tabele so povzete po študijskem gradivu predmeta *Etnološko konservatorstvo* Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Glej tudi: Vito Hazler, Podreti ali obnoviti, str. 209-210.

**6. EVIDENČNI LIST ENOTE KULTURNE
DEDIŠČINE
MLINARJEVA ZIDANICA**

EVIDENCA		* KULTURNA DEDIŠČINA *			LIST C	
Naselje:	Mali vrh	Občina:	Šmartno ob Paki			
H. št.:	33					
Lastnik.:	Pirc Jožica,	Hišno ime:	Mlinarjeva zidanca			
Domačijiški tip:	Zidanica - vinska klet s hišno številko	Nmv:	375 m			
		Karta:	TTN Šoštanj 42			
		Z. št.:	049			
Sestava domačije (enote):	Zidanica - Vinska klet					
Stavbe z vrednostjo KD ali KS:	Zidanica - Vinska klet					
Objekt:	ZIDANCA – VINSKA KLET		Evid. št.:	221		
Tipol. oznaka:	ob breg prislonjena vrhkletna zidana vinska klet v dveh fazah: s starejšo renesančno in mlajšo poznobaročno kletjo					
Čas nastanka:	Okrog leta 1540, nato povečava okrog leta 1840		Vrednost:	KS		
Opis:	Stavba so zgradili v dveh pomembnejših gradbenih fazah. Starejša sega v 1. pol. 16. stoletja (o. 1540) in obsega iz kamna pozidano klet pravokotniške oblike s slikovitim okrasjem mejnih pasov in vogalnih šivanih robov v sgraffito tehniki. Kletni prostor je pravokotniške oblike, banjasto obokan in osvetljen z ozkimi linami. Mlajši del stavbe (o. 1840) je po tipu vrhkletna zidana vinska klet z delno vkopano kletjo in delno zidanim pritličjem, ki ima podobno zasnovo tlorisno zasnovo kot prevladujoči tip vinskih kleti Paškega Kota: obsega prešnico in skoraj kvadratasti bivalni prostor z ostanki krušne peči. Strop v bivalnem prostoru je lesen, na prečnem tramu je vrezana nespretno vrezana rozeta. Ostrešje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z bobrovcem in cementnim zareznikom. Posebnost stavbe so v fragmentih ohranjene neglazirane renesančne pečnice, kar povezuje prvotno lastništvo stavbe s plemiškim slojem, po vsej verjetnosti za desetinsko klet šoštanjske gosposčine.					
Namembnost:	Vinska klet, prvotno tudi klet za zbiranje podložniške desetine, po zemljiški odvezi klet v kmečki lasti.					
Valorizacija:	Klet sodi med najslikovitejša gospodarska poslopja. V osnovi izhaja iz renesančnega obdobja, saj ima ohranjenih vrsto pričujočih detajlov. Izraziti so tudi sledovi baročne zidave in obdelave stavbe.					
Varstveni režim:	Za klet velja varstveni režim II. stopnje. Potrebna je temeljita obnova in kakovostno rekonstrukcija obeh gradbenih faz. Potrebno bo izdelati natančen program sanacije in določiti vizualno podobo spomenika.					
Ocena stanja:	Klet je v slabem gradbenem stanju. Zapuščena sameva in nezadržno propada. Prenova je nujna, da klet v celoti ne propade.					
Ohranjenost:	D:	95 %	G:	73 %	Možnost ohranitve:	Vpr.
Obdelal:	Vito Hazler				Teren:	23. 10. 2005

7. Smernice obnove Mlinarjeve zidanice

Občina Šmartno ob Paki je Mlinarjevo zidanico skupaj s pripadajočimi zemljišči odkupila z namenom, da stavbo reši pred popolnim propadom in v njej uredi svoje protokolarno središče. Za izpolnitev želenih ciljev bo potrebno stavbo temeljito obnoviti od temeljev do strehe, obnova pa bo zajela tudi okoliška zemljišča, kjer se načrtuje rekultivacija posameznih zemljiških parcel v smislu franciscejskega katastra iz leta 1825.

Na podlagi lastnikove programske usmeritve se načrtuje sanacija stavbe in zemljišč, ki bo obsegala naslednje vsebinske sklope:

1. Pridobitev Lokacijske informacije na Občini Šmartno ob Paki za obnovo Mlinarjeve zidanice.
2. Oblikovanje delovne skupine z razdelitvijo pristojnosti vsakega od članov.
3. Geološke sonde za ugotovitev strukture zemljišča, združene s sondiranjem temeljev Mlinarjeve zidanice (organizira Občina Šmartno ob Paki; raziskave predvidoma opravi geolog Samo Marinc)
4. Geološka raziskava kamnin in pridobitev podatkov o kamnolomih (vključeno v geološko poročilo).
5. Čiščenje notranjosti in okolice zidanice in odbiranje uporabnih predmetov.
6. Sondiranje tal v zidnici in pred vhodi za določitev prvotne ravni tal.
7. Podbetoniranje temeljev po sistemu 1 m ročnega izkopa na 1m razmika in nato povezava s podbetoniranjem temeljev celotne stavbe.
8. Injektiranje zidov na najbolj ogroženih mestih.
9. Varnostna zaščita strehe pred zimo 2007/08.
10. Stalni nadzor nad stanjem zaglajenih ometov in okrasja v shraffito tehniki na zunanjsčini stare kleti – po oceni restavratorjev ob terenskem ogledu 16. 8. 2008, ostanejo ometi in okrasje na prvotnem mestu in se ne snemajo – potrebno jim je zagotoviti vso potrebno zaščito, zato redna opozorila izvajalcem gradbenih del.
11. Izdelava projekta prenove in statike ter pridobitev vseh potrebnih dovoljenj pristojne upravne enote Velenje in celjske območne enote ZVKS Slovenije za obnovitveni poseg.
12. Začetek zaščitnih in obnovitvenih del.

13. Izvedba statične in gradbene sanacije z upoštevanjem spomeniškovarstvene doktrine varstva; dela morajo potekati skrajno pazljivo in ob sprotnem obveščanju pristojnega konservatorja in nadzornika del.
14. Napeljava elektrike in drugih potrebnih inštalacij – po projektu.
15. Restavriranje in rekonstrukcija zaglajenih ometov in okrasja v sgraffito tehniki (vsa dela izvedejo restavratorji pod nadzorom Restavratorskega centra ZVKDS).
16. Obnova ohranjenega stavbnega pohištva in izdelava manjkajočih členov (izdelava replik na osnovi ohranjenih sestavin v stavbi in po načelu analogije – vzorci z vinorodnega območja Šmartnega ob Paki).
17. Obnova ohranjene opreme in pridobitev novih predmetov po izdelanem programu bodoče namembnosti posameznih prostorov zidanice.
18. Sistematično čiščenje gozda (pašnika) in posek poškodovanega drevja.
19. Čiščenje in ureditev vodnih izvirov – pitna voda!
20. Zasaditev travniškega sadovnjaka.
21. Zasaditev vinograda s starimi sortami grozdja (sorte s tega območja pred napadom trtne uši; koncipirati zasaditev v vrstah in deloma tudi prosto, tudi ob sadnem drevju – vinogradne breskve (model je potrebno še pripraviti!).
22. Ureditev parkirišča ob Hudem potoku in ureditev dovozne poti.
23. Priprava promocijskega gradiva.
24. Odprtje prenovljene zidanice.

Terminski plan

Leto	Obseg del po fazah povzet iz zgornjih točk	Financiranje
2007	1- 5	občina Š/P in država
2008	6-10	občina Š/P in država
2009	11-17 (predvidoma oktobra 2009)	občina Š/P in država

Ena **najpomembnejših** in **najzahtevnejših** nalog je **statična sanacija**

Mlinarjeve zidanice. Okvirne smernice fizičnega zavarovanja je v svojem **Strokovnem mnenju** 16. 7. 2007 posredoval Jože Vrečko, inž. gradb., ki je med drugim zapisal, da so pri obnovi oziroma sanaciji »potrebni naslednji ukrepi:

1. Na določenih mestih preveriti temelje in izvesti podbetoniranje sten (temeljev).
2. Stene, ki so močno krušljive porušiti in delno odstraniti.
3. Razpoke v stenah injektirati z injektirno maso.
4. Izvesti armiranobetonske horizontalne vezi, skrite v zidu.
5. Obnoviti kamniti obok in ga na zgornji strani obbetonirati ter armirati kot bočni nosilec.
6. Streho, ki je dotrajana, v celoti zamenjati.
7. Horizontalne povezave je potrebno ohraniti.«³²

Smernice obnove so v tej fazi le načelne. Podrobneje bodo predstavljene šele po nadaljnjih sondažnih raziskavah, ki bodo opravljene v avgustu 2007.

8. Doktrina prenove in varstva

Pooblaščen konservator območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije bo v skladu s tripartitno Pogodbo o sodelovanju pri obnovi Mlinarjeve zidanice zagovarjal izključno visoko strokovnost vseh prenovitvenih del. Z gradbenega zornega kota bo dela usmerjal in nadzoroval gradbeni nadzornik, ki ga bo najela Občina Šmartno ob Paki. Svoje delo opravljal v prvenstveno korist ohranjanja spomeniških lastnosti objekta, v interesu uveljavljanja splošnih načel spomeniškovarstvene prenove in v interesu lastnika. V prenovi bodo upoštevana naslednja načela:

1. Izhodišče prenove je ohranitev obstoječega videza zidanice ob dopuščanju le tistih minimalnih sprememb, ki so nujni za celostno ohranitev stavbe.
2. V zunanji podobi bo največ preureditev le na strehi, ki je povsem dotrajana in sekundarna, zato bo šele temeljita študija strešne konstrukcije podala njeno končno podobo.

---

32 Prepis dopisa PPS PRIZMA z dne 16.7.2007.

3. Predvideva se obdelava lesa po starih tehnologijah (ročna zaključna obdelava lesa), konstrukcija ostrešja po vzoru obstoječih ostrešij zidanic na vinorodnem območju Šmartnega ob Paki in prekrije strehe s starim borovcem.
4. Javni zavod Mladinski center Šmartno ob Paki bo zbral podatke o lokacijah starega bobrovca za prekritje strehe in vijoličastorjavega kamna za zidavo – materiale bodo prevzeli izvajalci gradbenih in krovskih del.
5. V objekt se bodo vgrajevali samo preverjeni naravni materiali, torej le takšni, ki so bili v preteklosti že vgrajeni v stavbo (avtentični kamen, apno, ustrezno obdelan les, kovaško izdelano okovje in žebliji, ilovica, star bobrovec idr.).
6. Kamni podrtih sten in oboka zidanice se bodo shranili na deponijo in ponovno vgradili v objekt.
7. Podrte kamnite stene in del oboka v kleti se bodo pozidali s kamnom po stari tehnologiji zidave in brez nepotrebnega cementa, tako da jih bo mogoče popolnoma integrirati v obstoječe ostenje. Zidava s kamnom mora biti identična zidavi ohranjenih kamnitih zidov in oboka, zato bodo morali izvajalci znanje zidave s kamnom predstaviti na vzorcu.
8. Nove horizontalne vezi, skrite v zidu, utrditev oboka in injektiranje morajo biti izvedene v najnujnejšem obsegu po statičnem izračunu in ob doslednem upoštevanju spomeniških lastnosti stavbe.
9. Zaglajeni ometi in dekoracija na pročeljih stavbe in na steni pred nekdanjim vhodom v staro klet se bodo ohranili in restavriral in situ. Restavratorji bodo poseg lahko izvedli šele po predhodno izdelanem restavratorskem programu, ki mora vsebovati vse postopke, tehnike in načine dela ter opis vgrajenih materialov.
10. Restavratorji bodo prenovili vse kamnite line – načelo posega je enako točki 5.
11. Notranjost stare kleti se bo obnovila po navodilih restavratorjev; dela bodo opravili izkušeni zidarji in pleskarji.

12. Mlajši del zidanice bodo lahko ometavali in belili le izkušeni zidarski in pleskarski mojstri, ki bodo svoje znanje dokazali na testu oziroma vzorcih. Pročelja in notranje stene se bodo ometavali v vsaj treh temeljnih tehnikah oziroma načinih:
1. pročelja: grobi in relativno prosojni omet rumenkaste barve,
  2. kleti in stena v predprostoru pred straniščem: zariban omet,
  3. stranišče: sodobni ometi s keramiko,
  4. zunanja stena sobe ob vhodu v pritličju: prosojni omet kot na pročeljih,
  5. zunanja stena opečnega zidu sobe pozidanega »na pol šolna«: zariban omet,
  6. v sobi, stari ometi: po možnosti ohranitev v celoti, krpanje in beljenje (barvni ton določi konservator),
  7. v sobi, nov omet na opečnem zidu, pozidan »na pol šolna«: zariban omet.
13. Po načrtu inštalacij se bo napeljala električna, voda, odtoki idr. Načrt bo izdelan šele po predhodnem dogovoru s pristojnim konservatorjem, ki bo določil potek vodov in lokacije pip, svetil, stikal in vtičnic.
14. Restavrator Kumer Milojko bo obnovil vse obstoječe poškodovane in še uporabne lesene dele stavbe:
1. stavbno pohištvo, lesene stropne v sobi in obeh kletih, leseni opaz ob vhodu v pritličje in na SV strani,
  2. vse evidentirane predmete vključno z leseno prešo.
15. Vsi izvajali svoje načine izvedbe del pisno (restavratorji ometov in dekoracije pripravijo program, ki ga pojasnijo tudi ustno) in ustno (vsi drugi izvajalci, ki potrdijo razumevanje delovnega postopka ob interpretaciji načrtov in druge dokumentacije) posredujejo konservatorju in gradbenemu nadzorniku, ki poskrbi za redni vpis opravljenih del v Gradbeni dnevnik. Podatke redno preverja odgovorni konservator oziroma delovna skupina, ki jo sestavljajo:
- odgovorni konservator (dr. Vito Hazler),
  - statik in odgovorni nadzornik gradbenih in tesarskih del (Jože Vrečko, inž. gradb.),

- projektant (Zdravko Gutman, univ.dipl.ing.arh.),
- predstavnik Javnega zavoda Mladinski center Šmartno ob Paki (Jaka Dvornik),
- predstavnik izvajalcev gradbenih in drugih del
- restavrator (izbran na osnovi najugodnejše ponudbe; delo njegove ekipe usmerja Restavratorski center ZAVKD Slovenije)

16. Po obnovi bo Javni zavod Mladinski center Šmartno ob Paki v celoti skrbel za redno vzdrževanje zidanice in okolice ter za izvajanje vseh načrtovanih programov. Izpolnitev teh obveznosti bo določal in usmerjal poslovni načrt.

Povzetek Izhodišč projektantu:

1. Zunanje mere florisa zidanice ostanejo iste.
2. Zunanjščina (ometi, dekoracija) zidanega dela stare kleti se restavrira, drugod se izvede prosojni zariban omet (nadzor izvajalcev!!!).
3. Streha: v osnovi bo oblika strehe ista kot sedaj. Na podlagi ohranjenih starih ležišč se naj poskuša ugotoviti prvotni naklon strehe, saj ocenjujemo, da sta imeli obe strehi večji naklon.
4. Opaži na svislih ostanejo leseni, ohrani se vratno krilo na spodnjih svislih (zapiranje od znotraj).
5. Na podlagi sondiranja se odstrani nasutje pred vodom v klet.
6. V nivoju kleti se vzpostavijo oziroma ohranijo:
  - **Prvi in drugi vhod od zunaj** v kletne prostore se ohranita. Vratno krilo prvega vhoda se sanira, po potrebi se podboj nadomesti z novim. Zaradi dotrajanosti se podboj in vratno krilo drugega vhoda se po dogovoru v celoti rekonstruirata.
  - **Tretji vhod od zunaj** (neposredno v obokano klet) se zazida, stena se omeče v zaglajenem ometu!
  - **Predprostor:** desno od glavnih vrat se uredi moško in žensko

stranišče. Ometi v predprostoru se sanirajo ali po potrebi odstranijo do trde osnove. Strop se rekonstruira /strop je tudi pohodna površina pšrešnega prostora, zato bo treba njegovo konstrukcijo še domisliti/. Tla ilovnata. Obnovi oziroma rekonstruira se stavbno pohištvo.

- **Obokana klet:** obstoječi ometi se ohranijo, novi dodatki možni le v isti tehniki ometavanja. Paziti na zareze v ometih na stenah oboka, ob stiku oboka z ravno steno idr – obvezno ohraniti in **ne beliti!!!**). Tla ilovnata. Vzpostavi se sekundarni vhod v klet / zamaknjen v levo iz osi kleti/, ki ima kamnit portal in dvoje vratnih kril na »ribjo kost« (izhodišča po analogiji vzorcev iz okolice!!!).
- **Mala klet:** obstoječi ometi na steni stare kleti se restavrirajo, drugi se sanirajo ali po potrebi odstranijo do trde osnove. Strop se rekonstruira /strop je tudi pohodna površina pšrešnega prostora, zato bo treba njegovo konstrukcijo še domisliti/. Tla ilovnata. Rekonstrukcija vrat v klet (izhodišče 19. stoletje, po analogijah vzorcev iz okolice) – predvidevamo leseni podboj s pazduhama in okvir z enim vratnim krilom z navpično pritrjenimi deskami, povezanimi na pero (o detajlih še dogovor!!!)
- **Velika klet:** ometi se sanirajo in po potrebi odstranijo do trde osnove. Strop se očisti in sanira črvivosti. Tla ilovnata. Obnova obstoječih vrat, sicer rekonstrukcija (izhodišče 19. stoletje, po analogijah vzorcev iz okolice) – leseni podboj s pazduhama in okvir z enim vratnim krilom z navpično pritrjenimi deskami, povezanimi na pero (o detajlih še dogovor!!!)
- **Osvetljevalne line** – po možnosti vgraditev varnostnega okovja saj so ponekod ležišča ohranjena. Glede zasteklitve še dogovor z investitorjem.

7. V nivoju pritličja se vzpostavijo oziroma ohranijo:

- **Prešni prostor:** rekonstruirajo se pohodna tla. Podrte stene se pozidajo, obstoječe stene se utrdijo, ometi se v celoti obnovijo – izvedba po dogovoru. Utrdi se lesena konstrukcija, sanira se obstoječi opaz, ohrani se vse okovje, kovani žeblji idr. Rekonstrukcija vhodnih vrat!
- **Prostor nad banjastim obokom:** v kolikor bo naklon strehe višji, bo mogoče funkcionalno izkoristiti tudi ta del (rešitev po

dogovoru ob nastajanju projekta).

- **Soba:** lesen pod se nadomesti z novim (njegova ohranjenost bo razvidna šele po odstranitvi smeti). Stari ometi se ohranijo in utrdijo, omet na opečnem zidu se izvede v zaribanem ometu. Lesen strop se sanira črvivosti. Pozida se krušna peč in vzpostavi kurjenje iz prešnega prostora. Obnovi oziroma rekonstruira se vse stavbno pohištvo.
- **Podstrešni del nad sobo:** po potrebi se ga uredi za deponijo.

9. Evidenca ohranjenega inventarja in obnova

V zidnici je ohranjenega inventarja bore malo. V posameznih prostorih so bili evidentirani naslednji predmeti in materiali:

- **prešni prostor:** lesena preša, lesena samokolnica, ostanki pletenega koša, več novejših desk, zložena opeka,
- **soba:** ostanki lesenega zaboja, podstavek za kad v obliki enakokrakega križa z nožicami, trikotnik za odlaganje brent, ostanek (ena stranica) *trigla* (smetišnice), v prečni tram in steno vzporedno vpeta dva okrogla drogova – »obešalnika«(?), vzporedno s prečnim tramom v lesen strop vpet manjši drog kvadratastega profila, bodeča žica, nepojasnjen lesen predmet šilaste oblike, delno razdrt zidan podstavek peči,³³
- **predprostor v kleti:** manjša kvadratasta miza,
- **obokana klet:** leseni gantnerji, manjši sod,³⁴
- **velika klet z lesenim stropom:** leseni gantnerji, ostanki klopi,
- **mala klet z lesenim stropom:** zasuta z odpadlim ometom, kamenjem in podrtim lesenim stropom; ni drugih podatkov,
- **okolica stavbe:** obtežilni kamen za prešo, ostanek klopi.

Večina predmetov je v zelo slabem stanju in jih bo treba temeljito restavrirati, manjkajoče pa pridobiti na vinogradniškem območju Šmartnega ob Paki.

³³ Na tem podstavku bi naj Jaka Dvornik pred leti našel ostanke neglaziranih poznorenesančnih pečnic.

³⁴ Ob ogledu zidanice 26. 1. 2006 so bili v kleti gantnerji, sod in še nekaj neevidentiranih predmetov. Ob ogledu 14. 5. 2007 gantnerjev in soda ni bilo več, ostalo je le nekaj neuporabne šare.

10. Funkcionalna zasnova prenovljene Mlinarjeve zidanice

Lastnik ne načrtuje bistvenih gradbenih preureditev saj želi ohraniti zatečeno podobo stavbe in v njej organizirati takšne vsebine, ki ne bodo v nasprotju s stoletnim vinogradniškim in kletarskim izročilom. Načrtuje:

- pedagoško izobraževalno dejavnost z rednim programom izobraževalnih delavnic zasnovanih na podlagi vsebin kulturnega izročila,
- razstavno dejavnost povezano z zgodovino vinogradništva in kletarstva
- prireditveno dejavnost povezano z literarno in glasbeno ustvarjalnostjo na temo vinskega in vinarskega izročila,
- predstavitev in pokušno vin ter izvirnih jedi domače okolice,
- predstavitev in ponudbo čebelarских proizvodov
- protokolarno dejavnost povezano z dejavnostjo Občine Šmartno ob Paki, Javnega zavoda Mladinski center in drugih zainteresiranih pravnih oseb v kraju.

V zvezi s predlaganim programom bodo posamezni prostori Mlinarjeve zidanice imeli naslednjo opremo in dejavnost:³⁵

- vhodni prešni prostor – namenjen demonstraciji stiskanja grozdja, družabnostim in prireditvam.

Oprema:

- lesena preša
- lesene kadi
- lesene brente
- razno orodje

- soba – namenjena sprejemom, prireditvam, pokušinam idr.

Oprema:

- krušna peč
- klopi ob peči in v kotu
- miza s klopmi
- stensko okrasje

---

35 Program, prejet na sestanku, dne 7. 8. 2007, je pripravil Janez Dvornik. Za podrobnosti glej prilogo!

- predprostor v kleti – sprejemi, pokušine vin, prikazi kletarjenja idr. Del prostora se preuredi v moške (s pisoarjem) in ženske sanitarije

Oprema:

- miza
- police za kozarce in steklenice
- obnovljena stenska niša

- stara obokana klet – sprejemi, pokušine, prireditve.

Oprema:

- gantnerji
- hrastovi sodi
- kletarska oprema

- velika klet (nekdanji zapor) – sprejemi, pogostitve, predavanja in druge prireditve.

Oprema:

- police
- stoli ali klopi

- mala klet – vinoteka vseh članov Vinogradniškega društva Šmartno ob Paki. *Oprema:*

- police
- ustekleničeno vino
- vizitke in promocijsko gradivo vinarjev
- razno orodje

11. Predlagani izvajalci

Zaradi obsega predvidenih obnovitvenih del Občina Šmartno ne predvideva javnega razpisa za pridobitev izvajalca obnovitvenih del. Izvajalci del bodo izbrani na osnovi najugodnejše ponudbe izmed treh (ali več) ponudnikov. Predvidoma bo v obnovo vključenih več skupin izvajalcev in sicer za:

- gradbena dela (zemeljska, zidarska dela idr.) – izbor na podlagi treh

ponudb,

- obrtniška dela (tesarska in krovska dela, inštalacije, pleskarska dela idr.) – izbor na podlagi treh ponudb,
- restavriranje ometov in dekoracije – izbor na podlagi treh ponudb vendar pod nadzorstvom Restavratorskega centra ZVKD Slovenije,
- restavriranje opreme, pohištva, izdelava replik – izbor na podlagi treh ponudb izvajalcev s prepoznavnimi referencami.

12. Abstract

In Slovenia the wine growing culture is relatively well researched, for it is dealt with by experts of different fields and by numerous amateur writers. Although people may write less about wine than about the 21st century topic – the culinary culture, the texts of independent literary works, scientific, professional and popular science articles are characteristic of their thematic diversity, since the majority of natural, engineering, medical, biotechnical, sociological and human sciences are entering the field of this economic activity.

The wine growing culture consists of different thematic areas dealing with vine's biological diversity, soil composition and the climate change of viticultural districts, the wine and the cellarman's trade history, the origin and the development of viticulture buildings and cellars, economic, social, traffic and other dimensions of the wine drinking culture as well as the dimensions of customs and traditions, rituals and other forms of everyday life and holidays. There are not many plants whose fruit are given such attention in people's lives and are so intertwined in it as vine and its product wine, which on the one hand brings happiness, joy and peace to people and which on the other hand brings ruin and sadness.

The wine has entered numerous world cultures, who with a view to process and preserve this intoxicating drink, have projected and built various devices and storage compartments, which were either a part of rock caves, overhanging rocks, tunnels built in the soft sediment layers, or have built special buildings for cellarman's and wine trade, or did the wine cellar became a constituent element of apartment buildings form castles, manors city and town palaces to farm houses and agricultural buildings. In Slovenia, the wine cellars are present in so many different economic and living environments that we can freely speak about a widely spread cultural phenomena, because they are present in vineyardless areas as well.

In Slovenia, the viticulture has been likewise established in some less attractive wine growing areas, where vine nonetheless thrives for centuries already and gives first-rate wines to winegrowers. One of such areas is the hilly area of the Šmartno ob Paki municipality with the villages Gavce, Veliki

Vrh, Mali Vrh and Podgora, where wine culture has been a constituent part of life already in ancient times. In this area viticulture has survived the attacks of the vine louse, agricultural-development aberrations and the economically competitive hop-growing. The climate conditions in this northern margin of the Lower Savinja Valley are extremely favourable. Consequently the most noble and difficult to grow sorts of the Podravje viniferous region prosper there today.

It was also due to favourable circumstances that some of our oldest wine cellars – vineyard cottages were preserved on the hilly area along the lower part of the Paka river, which are of great importance for an integral comprehension of the origins and the development of viticulture buildings, facilities and appliances in Slovenia as well as in Europe. Some of the oldest were built in the 16th, 17th and the early 18th century and differ greatly in the planning and the way of build from other, younger viticultural buildings, which have completely filled this area at the end of the 18th and in the first half of the 19th century. One of the most important viticultural buildings, from the built perspective, is the Mlinar vineyard cottage on Mali Vrh, which has allegedly been built by the noble owners beneath the sunniest vineyards. The old part of the vineyard cottage, allegedly from the middle of the 16th century, is arched and built of stone, while the roughcasted exterior contains a decoration in the sgraffito technique. The younger part of the building has been built around 1840 at which time the building probably already had the today's image.

Today the Mlinar vineyard cottage is owned by the Šmartno ob Paki municipality. In 2007, the municipality bought it from the Pirc family from the near village Rečica ob Paki, saving it from the inevitable ruin. The municipality intends to renovate the vineyard cottage thoroughly and include it in its public protocol and promotion activity. The planned programme also includes planting a vineyard in the shape depicted in the cadastral register introduced by the emperor Franz I. of Austria, which dates to 1825. All activities, the renovation as well as the programme activities, will be led by the Youth Centre Šmartno ob Paki public institution.

LITERATURA:

- **Baš**, Franjo, 1930: K vprašanju štajerske preše. V: *Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, Knjiga 5*. Beograd: 6-16.
- **Belec**, Borut, 1965: Prispevek k zemljiškoposestni strukturi v Ljutomersko-Ormoških goricah leta 1924 in 1961. V: *Časopis za zgodovino in narodopisje, n. v., 1*. Maribor: 103–114.
- **Belec**, Borut, 1972: *Razvoj vinogradniških površin v SR Sloveniji v zadnjih sedemdesetih letih: prispevek k problematiki socialnogeografskega spreminjanja slovenske pokrajine*. Ljubljana, Inštitut za geografijo: 136 str.
- **Bogataj**, Janez, 1995: »Še bog bi dobre volje bil, če bi vino pil!« V: Drago Medved, *Najlepše trte na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja Maribor, 10–20.
- **Bračič**, Vladimir (ur.): *Gorice in vino*. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, 112 str.
- **Bračič**, Vladimir, 1982: *Gozdnate Haloze: Socialnogeografska študija*. Maribor: Založba Obzorja, 154 str.
- **Bračič**, Vladimir, 1985: *Dravinjske gorice s Podpohorskimi goricami in Savinjskim: Družbenogeografska študija*. Maribor: Založba Obzorja, 193 str.
- **Curk**, Jože, 1993: O samostanih in samostanski arhitekturi po letu 1200 na Slovenskem Štajerskem (gradbeno – zgodovinski oris). V: *Časopis za zgodovino in narodopisje, n.v., 29*. Maribor: 131-163.
- **Dolenc**, Metod, 1940: *Gorske bukve v izvirniku, prevodih in priredbah*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 276 str.
- **Dular**, Andrej, 1990: Vinogradništvo na Slovenskem v 19. stoletju. V: *Slovenski etnograf, 33–34*, Ljubljana: 61–81.
- **Dular**, Andrej, 1994: *Pij, kume moj dragi! Vinogradništvo in vinogradniki v Beli krajini*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto Dolenjska založba, 231 str.

- **Hazler, Vito, 1999:** *Podreti ali obnoviti? Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega konservatorstva na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Rokus, 325 str. + 49 str. prilog.

- Hazler, Vito, 2008:** *Evidenca kulturne dediščine v občini Šmartno ob Paki*. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani. 591 str. (elektronska izdaja knjige).
<http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/etnologija/default.htm>

- **Hazler, Vito, 2007:** *Vinske kleti na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Kmečki glas, 186 str.

- **Hernja - Masten, Marija (ur.), 1991:** *Trta in vino skozi čas*. Katalog k razstavi Trta in vino skozi čas. Ptuj: Zgodovinski arhiv, 23 str.

- **Judež, Miško, 1981:** *Klasično in sodobno vinarstvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 392 str.

- **Koren, Vlasta, 1967:** *Kmečko vinogradništvo v vzhodnih slovenskih gorica*. V: *Etnografija Pomurja 1*, Murska Sobota: 67–106.

- **Koren, Vlasta, 1976:** *Vinogradništvo*. V: *Vprašalnice I. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*. Ljubljana: 111–128.

- **Kosi, Anton, 1901:** *Umni kletar*. Celovec: Družba sv. Mohorja v Celovcu, 126 str.

- **Kosi, Anton, 1901:** *Vinogradniki! Čuvajte vinsko trto!: kratko navodilo, kako uspešno zatirati najnavadnejše trsne škodljivce*. Maribor: založil pisatelj, 66 str.

- **Kukič, Ana, Petra Dichlberger, 2006:** *Hisi. Stavbna dediščina Bele krajine*. Seminarska naloga II na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF UL. Ljubljana: 65 str.

- **Kuljaj, Ivo (ur.), 2001:** *Cviček*. Ljubljana: Založba Magnolija, 248 str.

- **Kuljaj, Ivo, 2003:** *Zidanice: Vinske kleti in hrami na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Magnolija, 208 str.

- **Makarovič**, Marija, 1978: *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 298 str.
- **Makarovič**, Marija, 1978: *Kmečko gospodarstvo na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 298 str.
- **Malnič** Andrej, Borut Koloini (ur.), 1994: *Vipavski izbor. Zbornik spisov ob 10. obletnici ustanovitve vinarske zadruge Vipava*. Vipava: Agroind Vipava 1894, 264 str.
- **Medved**, Drago, 1995: *Najlepše trte na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja, 235 str.
- **Moškon**, Dušan, 1982: *Arhitektura naših vinorodnih krajev včeraj in danes. Varujte stare zidanice in hrame – kako graditi, prenavljati in obnavljati*. V: Anton Skaza, *Ljubiteljsko kletarstvo*. Maribor: Založba Obzorja, 117–145.
- **Nemanič**, Julij, Janez Bogataj, 2004: *Vina Slovenije*. Ljubljana: Darila Rokus, d.o.o., 432 str.
- **Novak** Vilko, 1960: *Slovenska ljudska kultura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 272 str.
- **Poles**, Rok, Špela Janežič, 2003: *Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega*. V: Matjaž Šalej, Emil Šterbenk (ur.), *Šmartno ob Paki. Zbornik raziskovalnega tabora ERICa v letih 2001 in 2002*. Velenje: ERICo Velenje, Inštitut za ekološke raziskave, 109-142.
- **Poles**, Rok, 2006: *Mlinarjeva zidanica*. Vegrad projektivni biro d.o.o. Št. projekta 077/06, št. izvoda A1234. Velenje.
- **Rajko** Ložar, 1944: *Pridobivanje hrane in gospodarstvo: Vrtnarstvo, sadjarstvo in vinogradništvo*. V: *Narodopisje Slovencev 1*. Ljubljana: 98–216 (184–191).
- **Simčič**, Zvonimir, 1987: *Vino med ljudsko modrostjo in sodobno znanostjo*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 188 str.
- **Simonič** - Roškar, Monika, 2003: *Viničarstvo v Halozah in Slovenskih*

goricah v drugi polovici 19. stol. do prenehanja viničarstva v letih po koncu druge svetovne vojne. V: Andrej Brence (ur.), *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1*. Ptuj: Pokrajinski muzej Ptuj, 138–150.

- **Skaza, Anton**, 1982: *Ljubiteljsko kletarstvo. S prispevkoma prof. Dušana Moškona »Arhitektura naših vinorodnih krajev včeraj in danes« in Dionizija Amfore »Umni vinogradnik in vinska kultura«*. Maribor: Založba Obzorja, 148 str.
- **Šestan, Ivan**, 1998: *Vino i tradicija*. Katalog razstave. Zagreb: Etnografski muzej u Zagrebu.
- **Šikovec, Slavica**, 1985: *Sodobno kletarstvo*. Ljubljana: Časopisno založniško podjetje Kmečki glas, 280 str.
- **Štabi, Snežana, Igor Kramberger** (ur.), 1987: *Podobe prednikov. Zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1870–1879. 29 zvezkov rokopisa v 3 knjigah*. Ljubljana: Krt, 1002 str.
- **Šuklje, Sveta**, 1940: *Vinogradska posest v Beli krajini*, V: *Geografski vestnik*, let. 16. Ljubljana: 67–76.
- **Terčelj, Dušan**, 2007: *Kultura vina na Slovenskem*. Ptuj: Tovarna tradicij, Slovenski etnografski muzej, 231 str.
- **Valenčič, Vlado**, 1970: *Vinogradništvo*. V: Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer, Sergij Vilfan (ur.), *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. I. zvezek Agrarno gospodarstvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 279–308.
- **Vilfan, Sergij**, 1944: *Očrt slovenskega pravnega narodopisja*. V: *Narodopisje Slovencev I*, Ljubljana: 217–262.
- **Vilfan, Sergij**, 1952: *Od vinskega hrama do bajte. (Prispevek k zgodovini bajtarstva in gostastva v dolenskih vinogradih)*. V: *Slovenski etnograf*, let. 5. Ljubljana: 107–142.
- **Vilfan, Sergij**, 1980: *Delavci v agrarnem gospodarstvu*. V: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog. II. zvezek*.

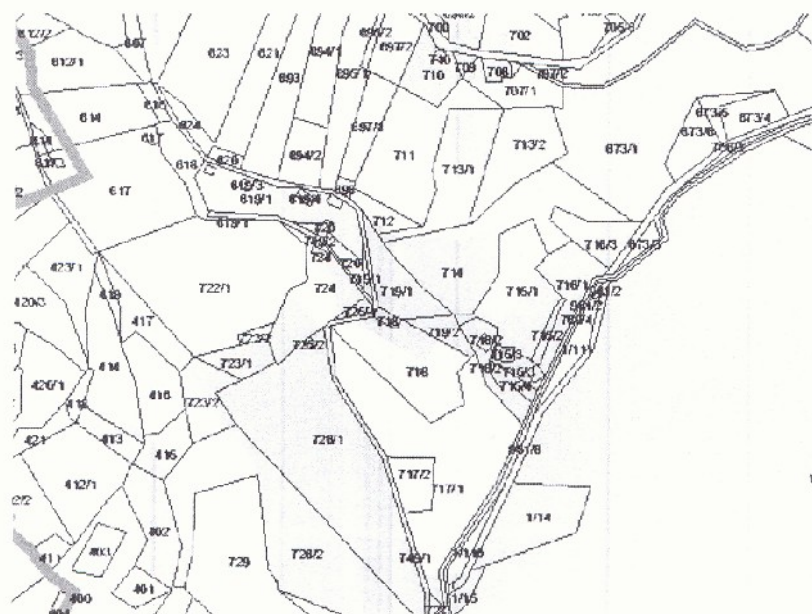
Družbena razmerja in gibanja. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 355–402.

- **Zupanič**, Ivo, 1969: *Zgodovina vinogradništva Slovenskih goric*. Maribor: Založba Obzorja, 144.
- **Žmavc**, Andrej, 1925: *Vinarstvo*. Maribor: Tiskarna sv. Cirila v Mariboru, 210 str.
- **Žontar**, Josip, 1957: Soseski (cerkveni) »hisi« v Beli krajini. V: *Slovenski etnograf*, let. 10. Ljubljana: 77–80.

Priloge

- **Pogodba o sodelovanju pri obnovi Mlinarjeve zidanice**
- **Vpogled/Okrajno sodišče v Velenju**
- **Katastrski načrt**
- **Geodetski načrt**
- **Fotografija in risba in pečnic (po Rok Poles)**
- **Strokovno mnenje PPS PRIZMA**
- **Skenirani tehnični posnetek Mlinarjeve zidanice**
- **Evidenčna lista dveh zidanic z Malega Vrha**
- **Fotografije Mlinarjeve zidanice**

Katastrski načrt

LEGENDA:

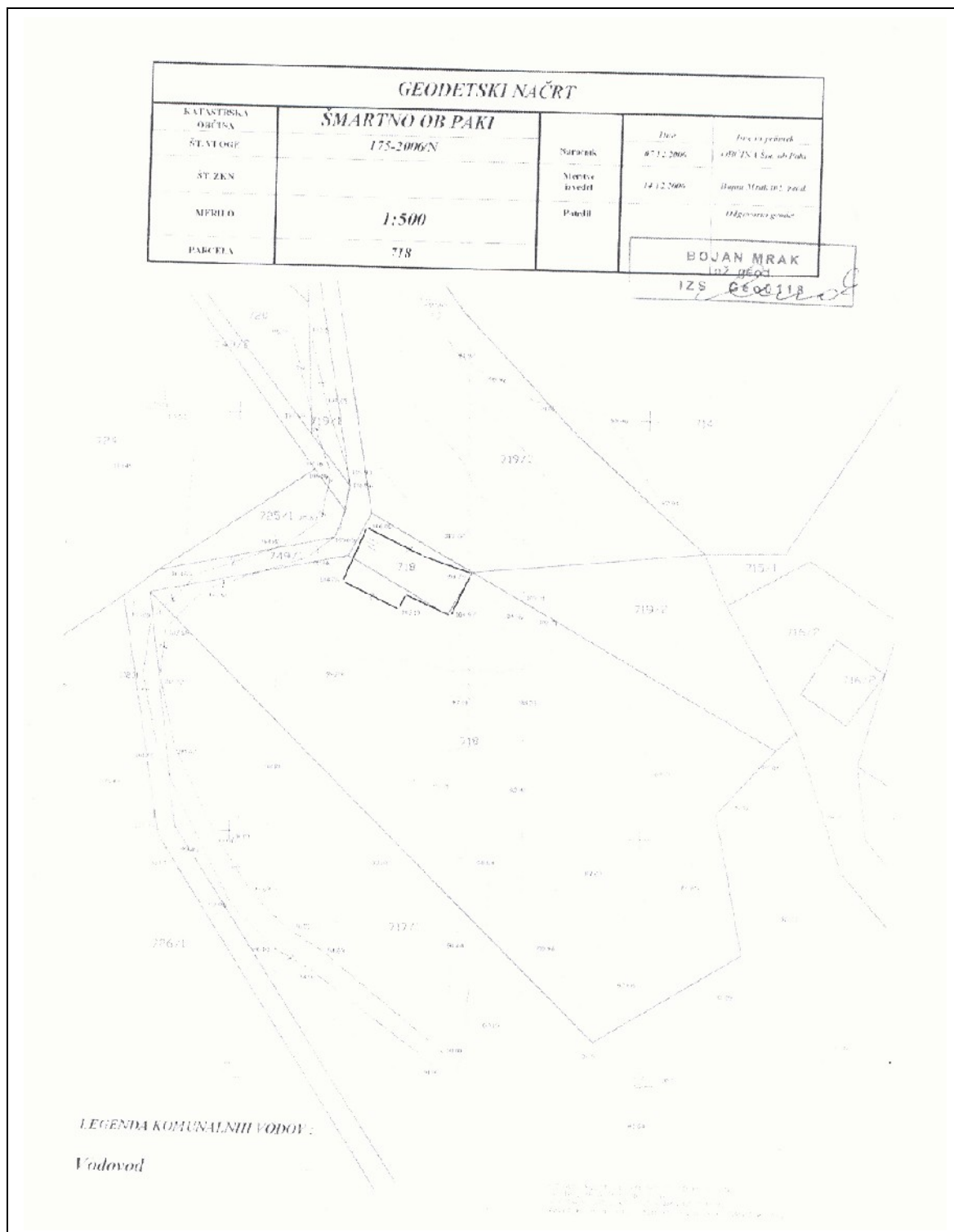
- Večnamenski gozd
- Stavbno zemljišče
- Najboljše kmetijsko zemljišče
- Drugo kmetijsko zemljišče

Kartografska kopija je priloga k lokacijski informaciji št. 3501-338/2006 in je enaka originalu.

Podpis odgovorne osebe:

Geodetski načrt

GEO B Bojan Mrak s.p.
Trg Mladosti 6, 3320 Velenje
Tel: 03 897 57 76 Fax: 03 897 57 77
GSM 041 41 90 94 E-mail bojan.mrak@siol.net

CERTIFIKAT GEODETSKEGA NAČRTA

1. Naročnik geodetskega načrta: OBČINA ŠKARJNO OB PAKI
(ime in priimek fizične osebe oz. firma družbe)

2. Odgovorni geodet: Bojan Mrak, inž.geod. 0082 IZS Geo 0118
(ime in priimek odgovornega geodeta, identifikacijska številka odgovornega geodeta)

potrjujem,

da je geodetski načrt št.: 175-2006/14
(številka geodetskega načrta)

izdelan skladno s predpisi in z namenom uporabe, opredeljenim v točki 3. tega certifikata.

3. Namen uporabe geodetskega načrta: (ustrezno označi)
- ☒ za pripravo projektne dokumentacije za graditev objekta
  - za pripravo lokacijskega načrta
  - geodetski načrt novega stanja zemljišča
  - drug namen: _____

4. Podatki o vsebini geodetskega načrta:

Podatki	Vir podatkov	Institucija	Datum	Skala
parcelno stanje, komunalni vodi, kulture,	geodetska izmera – izmera na terenu, komunalni vodi – vir: skenirka na terenu, digitalni kataster – vir: pristojna geodetska uprava	GEO B Bojan Mrak s.p.	14. 12. 2006	1:200

5. Pogoji za uporabo geodetskega načrta:

VELENJE, 14. 12. 2006
(krej, datum)

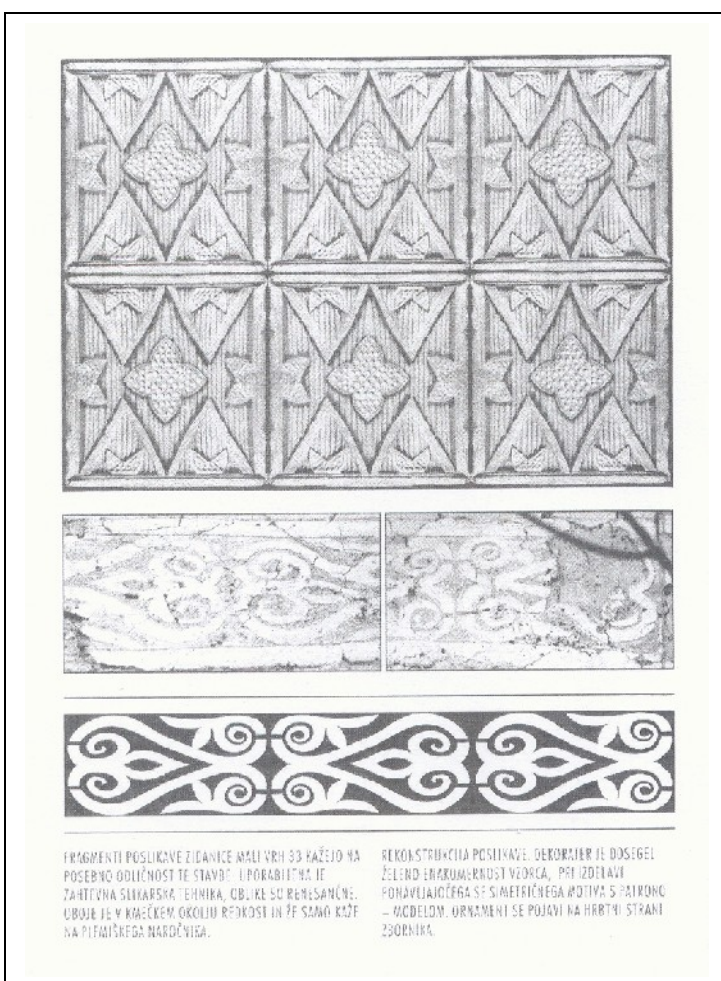
BOJAN MRAK
(osebni žig in podpis odgovornega geodeta)
IZS Geo 0118

[Podpis]
(žig geodetskega podjetja, podpis odgovorne osebe)

Fotografija in risba pečnic (po Rok Poles)

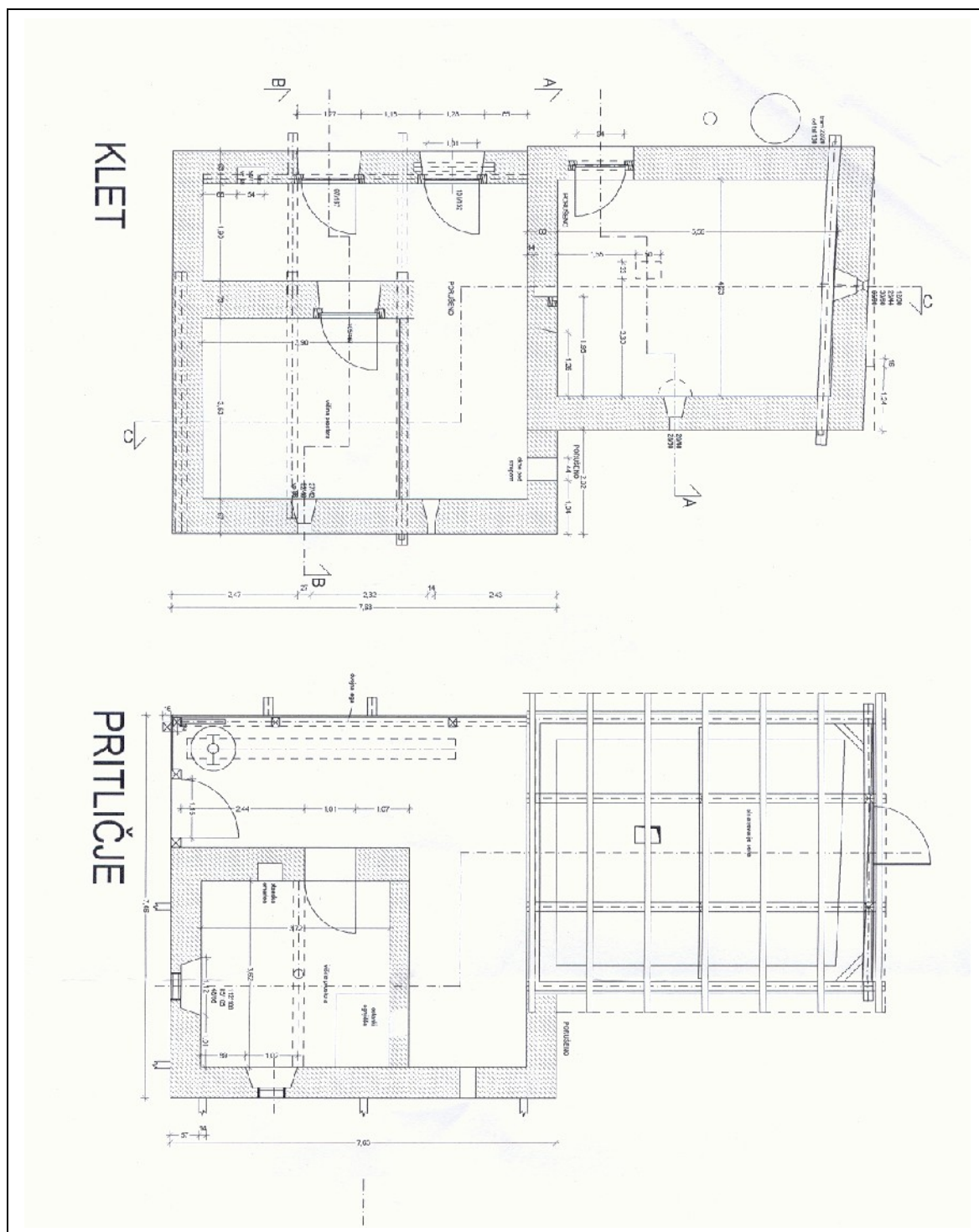

Slika 3 skenirana iz: *Mlinarjeva zidanica*. Vegrad projektivni biro d.o.o. Št. projekta 077/06, št. izvoda A1234. Velenje, december 2006.

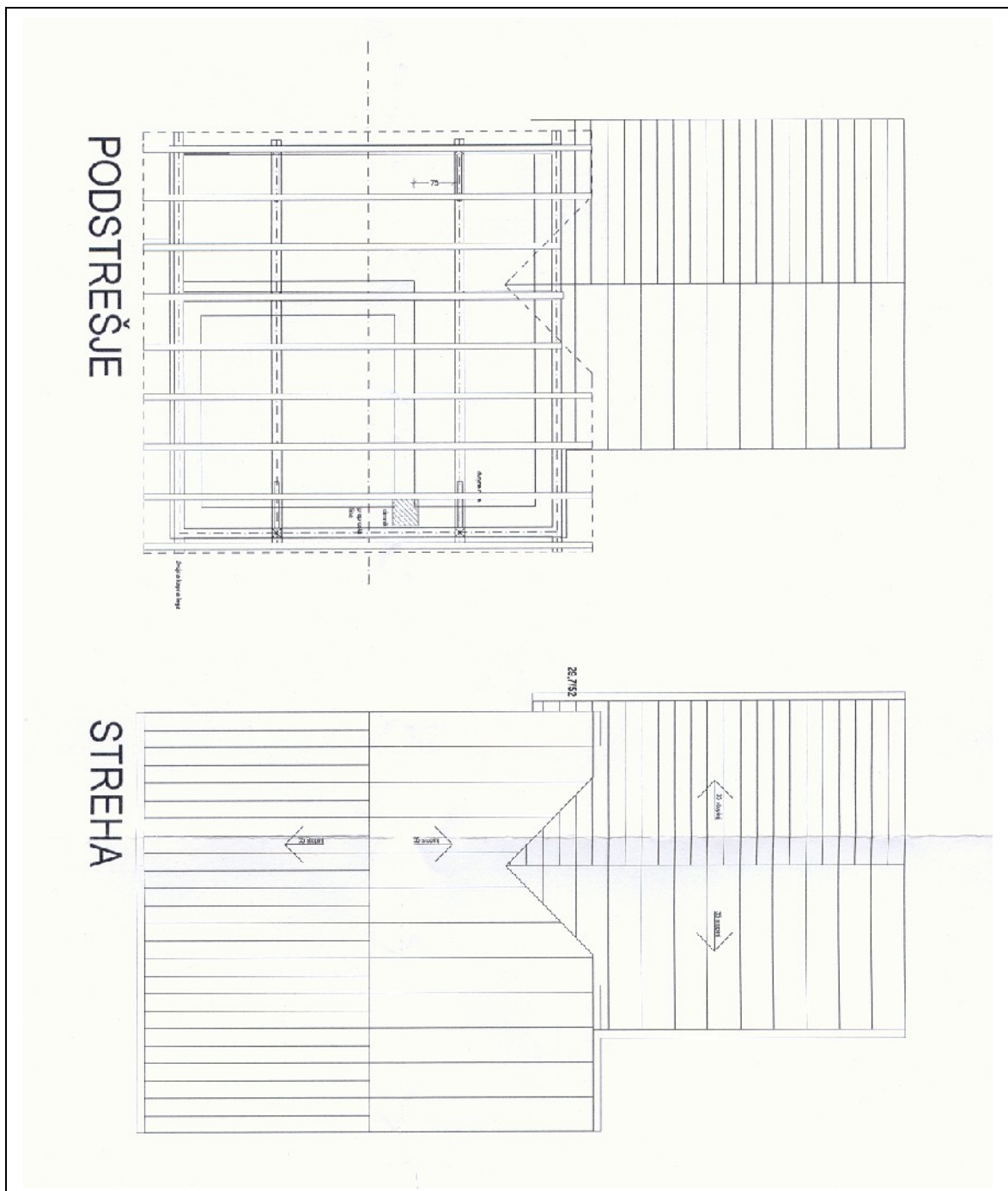
Slika 4 skenirana iz: Rok Poles, Špela Janežič, Kdor trikrat zvon v Šmartnem sliši, težko gre iz Šmartnega. V: Matjaž Šalej, Emil Šterbenk (ur.), *Šmartno ob Paki. Zbornik raziskovalnega tabora ERICa v letih 2001 in 2002*. Velenje 2003, ERICo Velenje, Inštitut za ekološke raziskave, 123.

Skenirani tehnični posnetek Mlinarjeve zidanice (po Rok Poles)³⁶

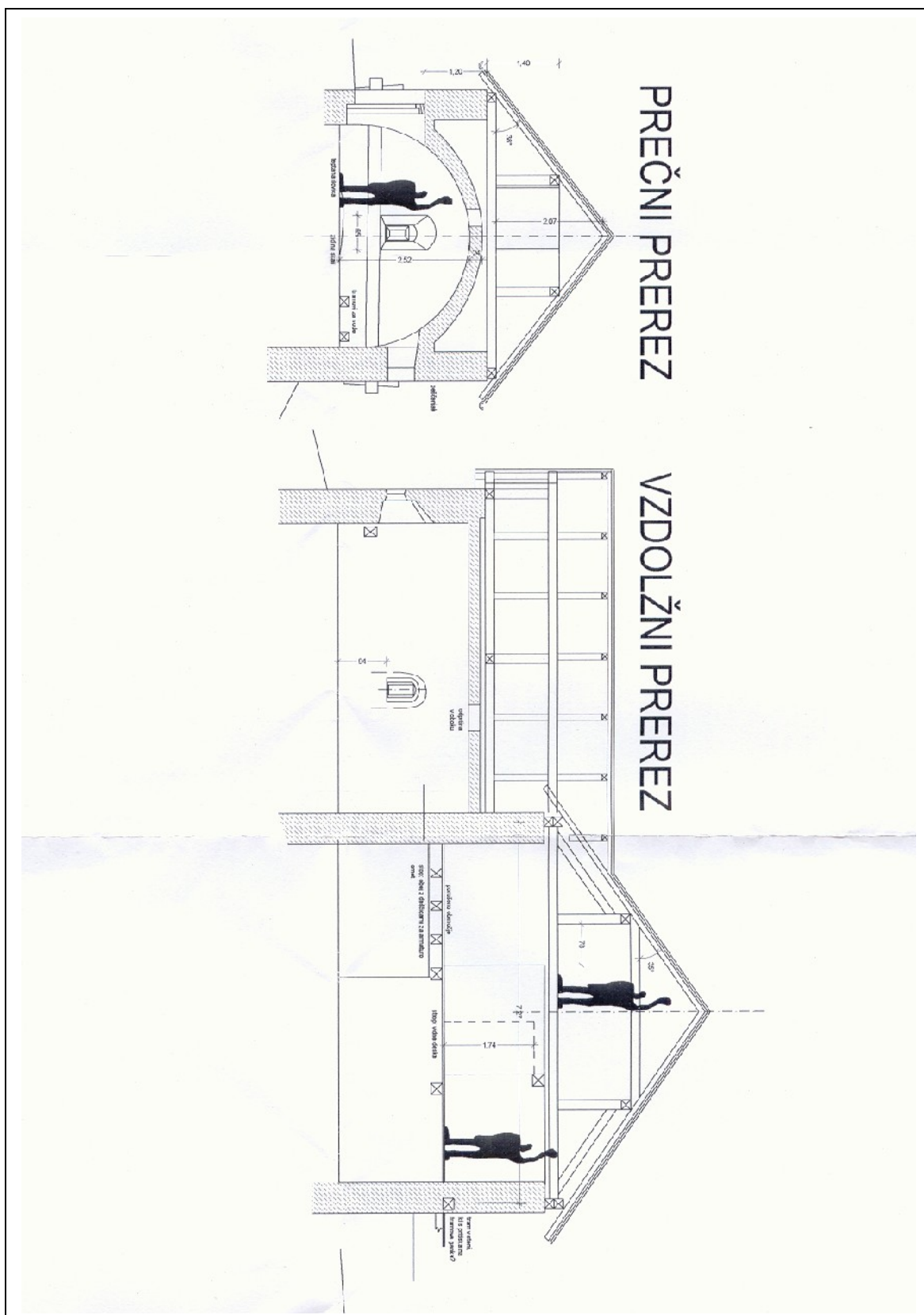

³⁶ Mlinarjeva zidanica. Vegrad projektivni biro d.o.o. Št. projekta 077/06, št. izvoda A1234. Velenje, december 2006.

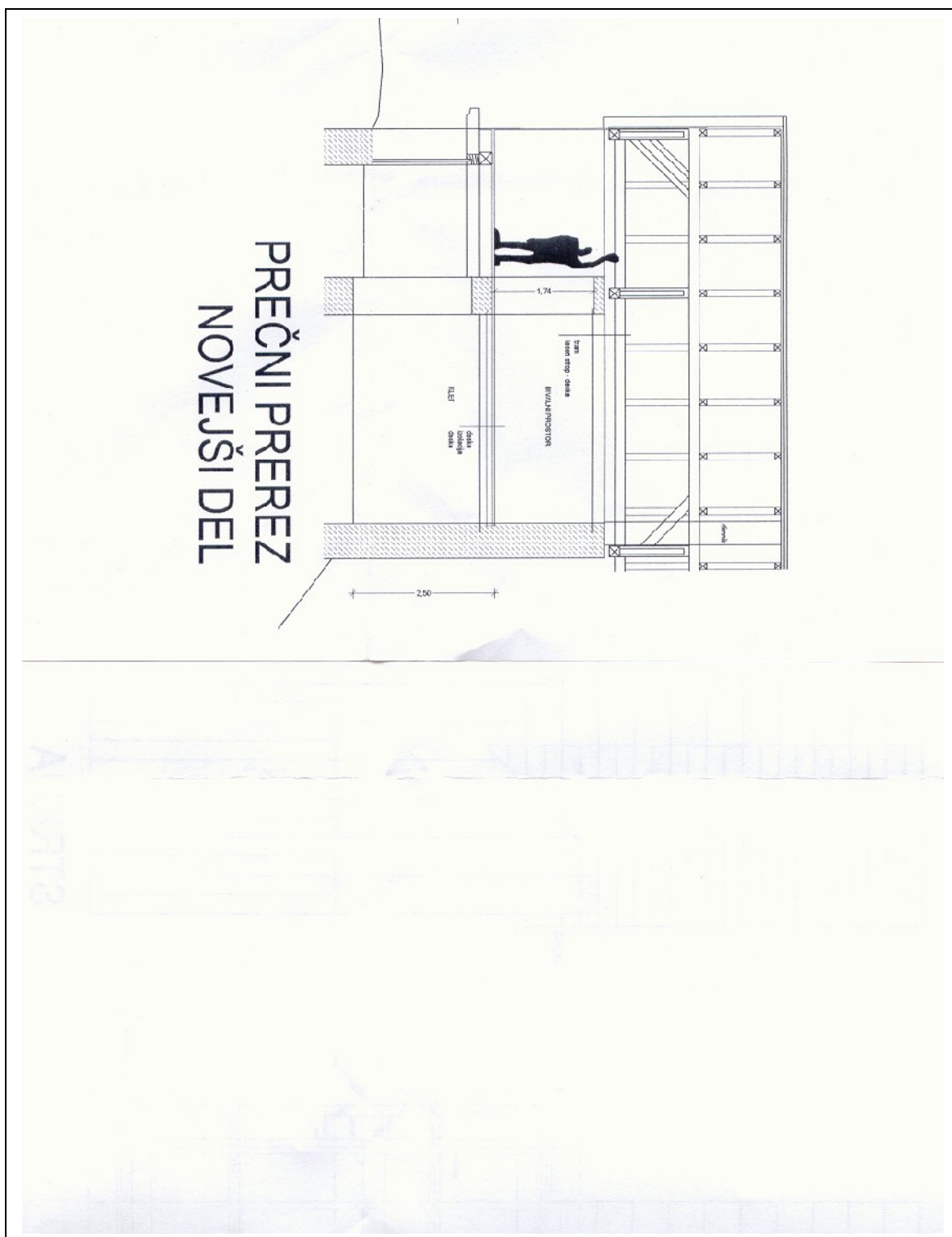
Skenirani tehnični posnetek Mlinarjeve zidanice (po Rok Poles)

Skenirani tehnični posnetek Mlinarjeve zidanice (po Rok Poles)

Skenirani tehnični posnetek Mlinarjeve zidanice (po Rok Poles)

EVIDENCA		* KULTURNA DEDIŠČINA *		LIST C	
Naselje:	Mali Vrh	Občina:	Šmartno ob Paki		
H. št.:	56				
Lastnik.:	Podgoršek Alojz	Hišno ime:	Špančeva zidanica		
Domačijiški tip:	Zidanica – vinska klet, ki pripada domačiji v Rečici ob Paki	Nmv:			
		Karta:	TTN Šoštanj 42		
		Z. št.:	055		
Sestava domačije (enote):	Zidanica – vinska klet				
Stavbe z vrednostjo KD ali KS:	Zidanica – vinska klet (KS)				
Objekt:	ZIDANICA – VINSKA KLET		Evid. št.:	222	
Tipol. oznaka:	V breg potisnjena vrhkletna delno zidana vinska klet s stanovanjem				
Čas nastanka:	1818		Vrednost:	KS	
Opis:	Zidanica je v breg potisnjena vrhkletna delno zidana vinska klet s stanovanjem. Nastala je leta 1818, kar potrjuje letnica, vrezana na prečni tram lesenega stropa v edinem bivalnem prostoru pravokotniškega tlorisa. Stavba stoji vzporedno s cesto in s te strani ima dva v delno vkopano zidano klet, ki je v celoti ometana in cestni strani okrašena z gladko obdelanimi pasovi mejnih zidcev in lizen, fasadna polja pa so grobo ometana. V celoti leseno pritličje opasuje gank v obliki črke L. Vhod v pritličje je z nasprotne strani po lesenih stopnicah. Glavni vhod je širok in ima predvsem gospodarski pomen, saj je v prvem prostoru pritličja prešnica z veliko leseno stiskalnico na slemenski tram. Levo so vratav edini bivalni prostor s krušno pečjo in več kosi starega pohištva: miza, vogalna klop in omara. Ohranjeni so tudi ostanki prvotnih oken »na smuk«, sicer pa so vse stene lesene in gladko obdelane. Posebnost so prostora so tudi baročna vrata, obdelana v značilnih kasetnih poljih z zaobljenimi vogali. Ostrežje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha je prekrita z opečnim zareznikom. V prešnici je lesena stiskalnica z masivnim »prešpanom« na katerem je vrezana letnica 1791				
Namembnost:	Vinska klet, priložnostno bivališče ob delih v vinogradu.				
Valorizacija:	Špančeva zidanica velja za eno najboljše in celovito ohranjenih vinskih kleti na Slovenskem. V celoti je odlično tesarsko- zidarski izdelek, v osnovi preprost a izjemno funkcionalen, ker s pridom izkorišča že več Podgorškovih generacij.				
Varstveni režim:	Za zidanico velja varstveni režim I. stopnje. Ohrani se naj sedanja podoba in zasnova. Dopustna so le nujna vzdrževalna dela, ki morajo upoštevati spomeniški pomen kleti.				
Ocena stanja:	Zidanica je v dobrem gradbenem stanju, redno vzdrževana in preiščena rabljena				
Ohranjenost:	D:	95 %	G:	90 %	Možnost ohranitve: Da
Obdelal:	Vito Hazler			Teren:	19. 1. 2006

EVIDENCA

* KULTURNA DEDIŠČINA *

LIST C1

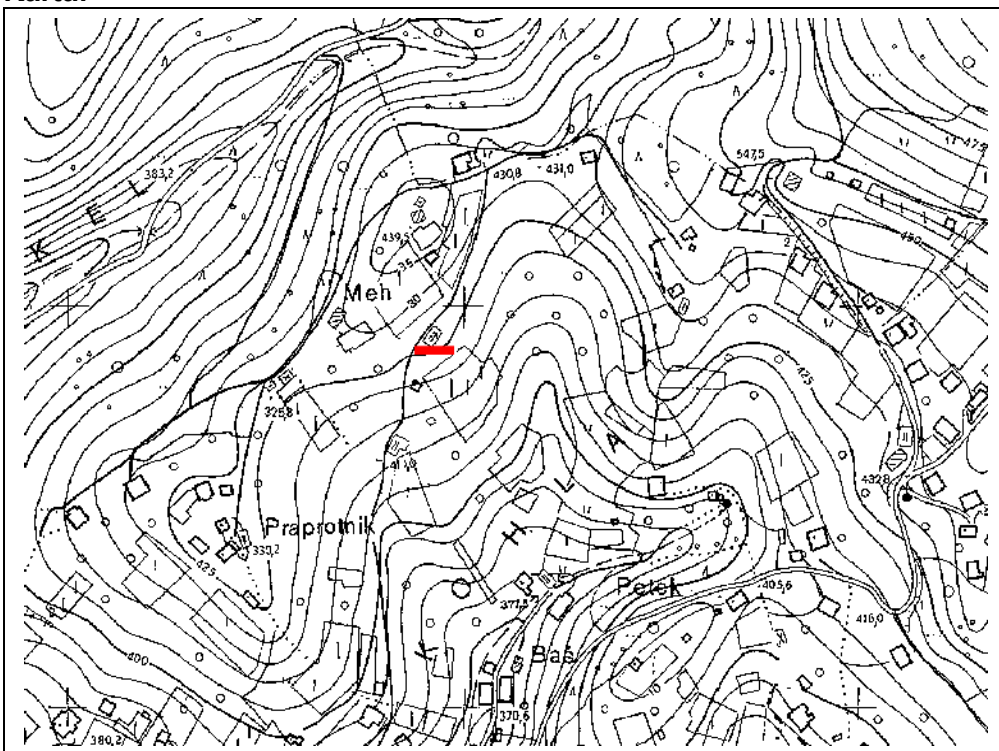
Vsebinska tipologija (barvni znak):

Fotografija:

Karta:

EVIDENCA		* KULTURNA DEDIŠČINA *		LIST C
Naselje:	Mali Vrh	Občina:	Šmartno ob Paki	
H. št.:	55			
Lastnik.:	Šabec Mičo	Hišno ime:	Bednikova zidanica	
Domačiji tip:	Zidanica – vinska klet v vinogradu	Nmv:		
		Karta:	TTN Šoštanj 42	
		Z. št.:	054	
Sestava domačije (enote):	Vinska klet – zidanica			
Stavbe z vrednostjo KD ali KS:	Vinska klet – zidanica (KS)			
Objekt:	VINSKA KLET - ZIDANICA		Evid. št.:	223
Tipol. oznaka:	V breg potisnjena vrhkletna delno zidana vinska klet s stanovanjem			
Čas nastanka:	1748	Vrednost:	KS	
Opis:	Zidanica je v breg potisnjena vrhkletna delno zidana vinska klet s stanovanjem in prešnico. Zasnovana je v obliki črke L. Nastala je leta 1748, kar dokazuje letnica vrezana na prečni tram v osrednjem bivalnem prostoru; po njo je še iniciala A. M. V ravnini kleti sta dva kletna prostora, ki sta delno pozidana iz kamna in ometana. Nadstropje je večinoma leseno in zgrajeno iz kladne konstrukcije brun, ki so na vogalih povezana z utori na križ (spodnje plasti) in utori lastovičjega repa. Del stene pri peči je pozidan iz kamna in ometan. Pritličje obsega prešnico z veliko leseno stiskalnico, shrambo za sadje, bivalno sobo za najemnike stanovanja in lastnikovo sobo – »salon«. Posebnost stavbe so baročno oblikovana okna z kovanimi mrežami (diagonalni in vitičasta dekoracija). Ostrežje je izvedeno v konstrukciji trapezastega povezja, somerna dvokapna streha zalomljena na L je prekrita z bobrovcem. V stavbi ni elektrike. Pred kletjo je sekundarno postavljena odprta lopa, senčnica pred vhodom v klet. Čez cesto je v breg potisnjen okrog 3 m globok jaškasti vodnjak, ki ima na obodu iz rumenega peščenca vklesano inicialo A. M in letnico 1747.			
Namembnost:	Vinska klet, občasno bivališče lastnika.			
Valorizacija:	Bednikova vinska klet sodi med najstarejše v prvotni podobi ohranjene vinske kleti večinskega prebivalstva na Slovenskem. Vsebuje vrsto pomembnih členov in detajlov, ki jo uvrščajo med naše najpomembnejše kulturne spomenike. Je odlično tesarsko – zidarsko delo.			
Varstveni režim:	Za vinsko klet velja varstveni režim I. stopnje. Ohrani naj sedanjo podobo in zasnovo. Potrebna se le redna vzdrževalna dela, ki morajo upoštevati spomeniški pomen stavbe.			
Ocena stanja:	Klet je v dobrem gradbenem stanju. Lastnik jo redno vzdržuje in obnavlja.			
Ohranjenost:	D: 95 %	G: 88 %	Možnost ohranitve:	Da
Obdelal:	Vito Hazler	Teren:	19. 1. 2006	

EVIDENCA

* KULTURNA DEDIŠČINA *

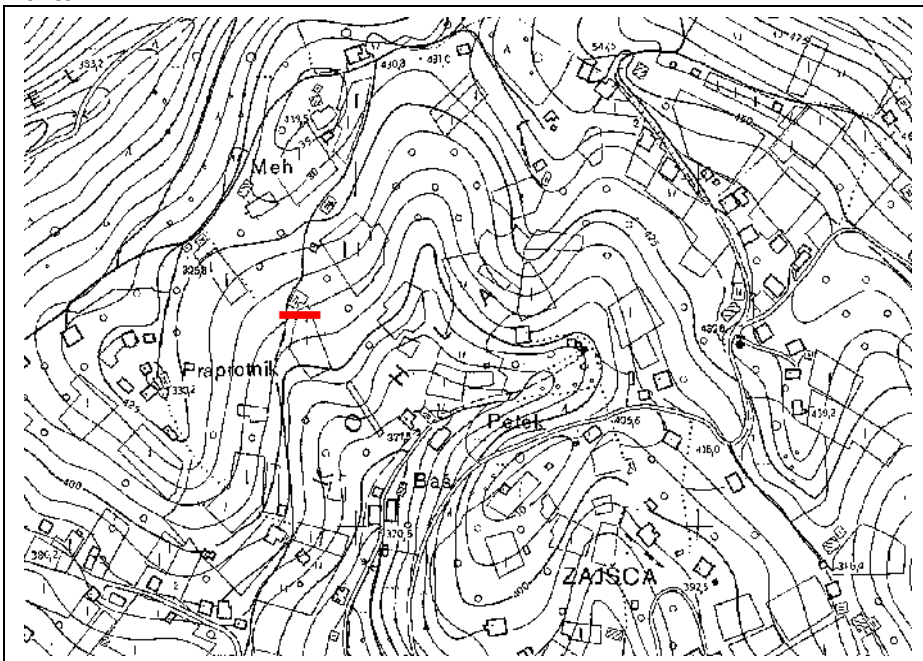
LIST C1

Vsebinska tipologija (barvni znak):

Fotografija:

Karta:

Fotografije Mlinarjeve zidanice

Zidanica z JZ smeri

Zidanica z JZ smeri

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Prvi vhod v klet

Drugi vhod v klet

Tretji vhod v klet

Zidanica z zahodne smeri

Zidanica s SZ smeri

Jugovzhodna stena stare kleti

Severovzhodna stena stare kleti

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Stensko okrasje na stari kleti

Lesena vez na stari kleti

Stara klet in prizidek

Stensko okrasje na stari kleti

Stensko okrasje na stari kleti

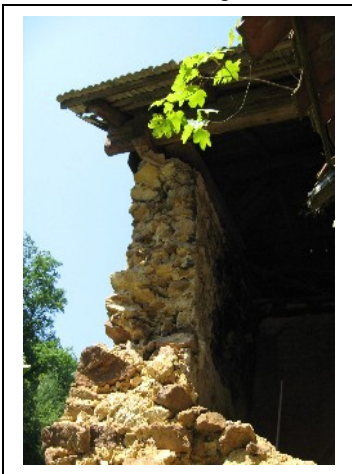
Del stene ob prvem vhodu v klet

Zid stare kleti in strešni napušč

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

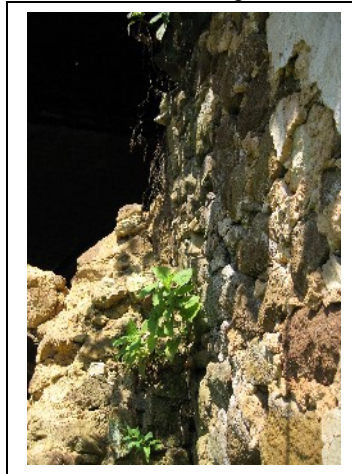
Podrti del stene prizidka

Podrta stena in obok stare kleti

Podrti del stene prizidka

Drugi vhod v klet

Kapne lege s prvotnimi ležišči špirovcev

Preša v prešnem prostoru

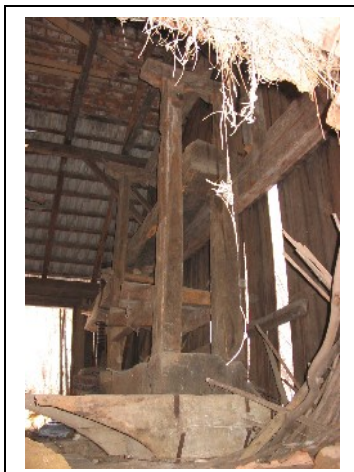
Pogled iz prešnega prostora v staro klet

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Preša v prešnem prostoru

Preša v prešnem prostoru

Sajasta stena ob ognjišču v prešnem prostoru

Sajasta stena ob ognjišču v prešnem prostoru

Del podrte stene v prešnem prostoru

Prečni tram lesenega stropa v sobi

Prečni tram lesenega stropa v sobi

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

»Trikotnik« v sobi

Okno v sobi

Podrta peč v sobi

Vratno krilo vhoda v sobo

Lesen strop v sobi

Pogled v malo klet in na steno stare kleti

Pogled v malo klet in na steno stare kleti

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Predprostor pred kletmi

Niša v predprostoru

Omet na stari kleti

Prvi vhod v kletni predprostor

Vratno krilo vhoda v predprostor

Vratno krilo drugega vhoda

Stara klet z banjastim obokom

Stara klet z banjastim obokom

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Lina v JZ steni v stari kleti

Lina v JV steni v stari kleti

Lina v JZ steni v stari kleti

Banjasti obok kleti s pravokotniško lino

Podrti del kletnega oboka ob prvotnem vhodu

Leseni strop v veliki kleti

Lina v veliki kleti

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Vrata v veliko klet

Lina in gantnerji v veliki kleti

Lina in gantnerji v veliki kleti

Leseni strop v veliki kleti

Leseni strop v veliki kleti

Južni vogal stare kleti

Lesena vez na prizidku

Lesena vez stare kleti

**MLINARJEVA ZIDANICA
MALI VRH 33**

Lina stare kleti na JV steni

Lina stare kleti na JZ steni

Lina velike kleti na JZ steni

JZ stena prizidka

Lina stare kleti na JZ steni

Lina stare kleti na JZ steni

Konservatorska izhodišča za prenovo Mlinarjeve zidanice so namenjena:

- pridobitvi kulturnovarstvenega soglasja, ki ga izda ZVKD Slovenije, Območna enota Celje,
- izdelavi idejnega in glavnega projekta prenove,
- pripravam na prenovo,
- vodenju prenovitvenih del in
- nadaljnjim raziskavam stavbne dediščine.

